

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь «Магістр»

на тему: **Ефективність галузі свинарства у
сільськогосподарських підприємствах Львівської області**

Виконав: денна форма курс   , групи Ек-61
Спеціальність   051 Економіка
(шифр і назва)

Троцький Олег Іванович
(Прізвище та ініціали)

Керівник: Черевко Г.В., д.е.н., проф.
(Прізвище та ініціали)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ
Освітній ступінь «Магістр»
Спеціальність 051 Економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

ЕКОНОМІКИ
(назва кафедри)

_____

(підпис)

Черевко Г.В.

(прізвище, ім'я, по батькові)

“ ___ ” _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я

на кваліфікаційну роботу студенту

Троцькому Олегу Івановичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Ефективність галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області.

керівник роботи: Черевко Георгій Владиславович, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЛНУП від “ ___ ” _____ 202__ року № ___

2. Строк подання студентом роботи до “ ___ ” _____ 202__ року

3. Вихідні дані до роботи нормативно-законодавчі акти, літературні джерела, дані сільськогосподарських підприємств, статистична звітність.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ

Розділ 1. Теоретичні та методичні основи дослідження ефективності галузі свинарства

1.1. Поняття і особливості визначення ефективності виробництва продукції свинарства

1.2. Методичні засади дослідження ефективності виробництва продукції свинарства

Розділ 2. Аналіз і оцінка ефективності галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

2.1. Динаміка виробництва продукції свинарства як галузі тваринництва

2.2. Оцінка ефективності виробництва продукції тваринництва

2.3. Чинники впливу на ефективність виробництва продукції тваринництва

Розділ 3. Шляхи підвищення ефективності галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

3.1. Вдосконалення енергоспоживання в тваринництві
3.2. Вдосконалення механізму формування цін на продукцію
3.3. Вдосконалення державного регулювання ринку продукції тваринництва
3.4. Розвиток дорадництва як напрям формування ефективності свинарства як галузі аграрної сфери економіки
Висновки і пропозиції
Список використаних джерел

5. Перелік графічного матеріалу: рисунки, таблиці, схеми

6. Дата видачі завдання “__” _____ 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного огляду. Вивчення досліджуваного об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; підготовка матеріалів для кваліфікаційної роботи).	травень 2023 р.
2.	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	червень 2023 р.
3.	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	жовтень – грудень 2023 р.
4.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача роботи керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	січень 2024 р.
5.	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	лютий 2024 р.

Студент _____

(підпис)

Троцький О.І.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____

(підпис)

Черевко Г. В.

(прізвище та ініціали)

Троцький О.І. Ефективність галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

Досліджено основні проблеми функціонування та підвищення ефективності галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Встановлено і вивчено особливості ефективності свинарства як галузі тваринництва. Здійснено аналіз і оцінку ефективності і виробництва продукції свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Виконано низку досліджень щодо виявлення основних чинників, що формують рівень ефективності свинарства як галузі тваринництва. На основі виявлених чинників накреслено основні напрями подальшого розвитку та підвищення ефективності галузі свинарства як тваринницької галузі.

Ключові слова: ефективність, свинарство, сільськогосподарські підприємства.

ANNOTATION

Trotsky O.I. Efficiency of the pig breeding industry in agricultural enterprises of the Lviv region

The main problems of functioning and increasing the efficiency of the pig breeding industry in agricultural enterprises of the Lviv region were investigated. The peculiarities of the effectiveness of pig farming as a branch of animal husbandry have been established and studied. An analysis and evaluation of the efficiency and production of pig farming products in agricultural enterprises of the Lviv region was carried out. A number of studies have been carried out to identify the main factors that shape the level of efficiency of pig farming as a branch of animal husbandry. On the basis of the identified factors, the main directions of further development and improvement of the efficiency of the pig breeding industry as a livestock industry are outlined.

Key words: efficiency, pig farming, agricultural enterprises.

УДК 338.43.01:636.2:658.512

Кваліфікаційна робота. 71 стор. текст. част.; 4 рис.; 13 табл.; 53 літературних джерела.

Ефективність галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Троцький О.І. Кваліфікаційна робота. Кафедра економіки. Дубляни. Львівський національний університет природокористування, 2024.

Розглядаються основні проблеми функціонування та підвищення ефективності галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Встановлено особливості ефективності свинарства як галузі тваринництва. Здійснено аналіз і оцінку ефективності і виробництва продукції свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Виконано низку досліджень щодо виявлення основних чинників, що формують рівень ефективності свинарства як галузі тваринництва.

На основі виявлених чинників накреслено основні напрями подальшого розвитку та підвищення ефективності галузі свинарства як тваринницької галузі, серед яких розглядаються удосконалення енергоспоживання в тваринництві, удосконалення державного регулювання ринку продукції свинарства як галузі тваринництва. Досліджено можливості удосконалення механізму формування цін на продукцію. Акцентується увага на необхідності розвитку і удосконалення системи сільськогосподарського дорадництва в частині свинарства. Одержані в ході дослідження результати послужили підставою для формування змісту основних висновків, які стосуються кожного її розділу.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА.....	
1.1.Поняття і особливості визначення ефективності виробництва продукції свинарства ..	9
1.2.Методичні засади дослідження ефективності виробництва продукції свинарства.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ І ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
2.1. Динаміка виробництва продукції свинарства як галузі тваринництва.....	28
2.2.Оцінка ефективності виробництва продукції тваринництва.....	33
2.3. Чинники впливу на ефективність виробництва продукції тваринництва.....	38
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
3.1. Вдосконалення енергоспоживання в тваринництві.....	42
3.2. Вдосконалення механізму формування цін на продукцію	50
3.3.Вдосконалення державного регулювання ринку продукції тваринництва	57
3.4. Розвиток дорадництва як напрям формування ефективності свинарства як галузі аграрної сфери економіки.....	60
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Виробництво продуктів харчування в усі історичні періоди є значущою та життєвою проблемою на глобальному рівні для людства. Рівень забезпечення населення продовольством розглядається як ключовий фактор і визначальний критерій соціального розвитку будь-якої країни, життєздатності її економічної структури та державного устрою. Вирішення цієї проблеми надто важливе для тваринництва.

У розвинених країнах світу тваринництво відіграє визначальну роль у забезпеченні продовольчої незалежності, особливо в частині білкового раціону. Рівень розвитку цієї галузі має ключовий вплив на споживання тваринницької продукції, що визначається як один з головних показників рівня життя населення. Ця галузь виступає необхідною складовою структури виробництва, що забезпечує продовольчу безпеку країни.

Незважаючи на сприятливі умови для розвитку тваринництва в Україні, обсяги виробництва тваринницької продукції на одну особу не досягають раціональних норм і залишаються значно нижчими порівняно з іншими країнами світу. Це відбувається в умовах, коли потенційні можливості природних ресурсів України, при раціональному їх використанні, збереженні та відтворенні, повністю достатні для задоволення потреб населення у продуктах тваринного походження, а також для забезпечення експорту продукції відповідно до кон'юнктури світового ринку.

Мета проведеного дослідження полягала в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад ефективності галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області та в розробці практичних рекомендацій щодо підвищення її рівня.

Об'єктом дослідження є галузь свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області. *Предмет дослідження* формується явищами і процесами, що відбуваються у галузі свинарства та динаміці його

ефективності з врахуванням специфіки галузі та особливостей її розвитку в умовах воєнного часу.

Інформаційною базою дослідження є Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, головного управління статистики у Львівській області, літературні джерела, власні спостереження автора.

Методику проведеного дослідження сформувавши застосовані у ході його здійснення методи наукового пошуку, які, на основі загального діалектичного підходу до реалізації цього дослідження, дозволили у значній мірі ефективно реалізувати поставлену мету і завдання. Серед таких методів випадає назвати абстрагування, описовий, аналітичний, синтетичний, графічний, систематичний, статистичний.

Слід зазначити, що обсяг проведених досліджень визначався у значній мірі обмеженістю інформаційних ресурсів, що пов'язано із воєнними умовами та відповідними страт епічними інтересами.

Наукову новизну роботи формують основні результати проведених досліджень, серед яких особливе значення мають рекомендації щодо розвитку галузі у час війни та повоєнний період.

Зміст кваліфікаційної роботи структурований і поділений на три основні розділи: Теоретичні та методичні основи дослідження ефективності галузі свинарства; Оцінка ефективності галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області; Шляхи підвищення ефективності галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Висновки по роботі сформовані на основі результатів, одержаних по кожному її розділу.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА

1.1. Поняття і особливості визначення ефективності виробництва продукції свинарства.

Свинарство в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні, є великим потенціалом у вирішенні м'ясної проблеми. Оцінка пройденого й осмислення перспектив подальшого якісного перетворення виробництва продукції свинарства стали головним мотивом розгляду економічних проблем науково-технічного прогресу в галузі. Далі Вайн Л.І. [9] у своїй роботі вказує на те, що свинина буде і надалі відігравати головну роль не тільки в прискоренні формування м'ясних ресурсів, але й у забезпеченні раціональних норм і структур їх споживання.

Однією з особливостей свинарства в сучасних умовах є те, що з переведенням свинарських ферм на промислові методи виробництва змінюється співвідношення витрат живої та уречевленої праці. Частка заробітної плати у виробничих витратах, де відбиваються витрати живої праці, скорочується, а матеріальні витрати, які характеризують витрати минулої праці, збільшуються.

У даний час, при переході до ринкової економіки, галузь свинарства вимагає прискореного переведення його на інтенсивний шлях розвитку, більш ефективного використання виробничих ресурсів, концентрації сукупних витрат живої й уречевленої праці на те саме поголів'я свиней з метою одержання найбільшої кількості високоякісної продукції і підвищення ефективності її виробництва. Відмінною рисою галузі тваринництва є те, що об'єктом інтенсифікації тут є тварина, яка при доброму догляді розкриває свої потенційні продуктивні можливості.

Інтенсифікація галузі свинарства істотно відрізняється як від інтенсифікації сільського господарства в цілому, так і від інтенсифікації землеробства. Суттєва відмінність виникає через абсолютно різні об'єкти

інтенсифікації. У сільському господарстві фокус на землі, яка володіє унікальною властивістю під час правильного відтворення – не лише не зношується, але й може підвищувати свою родючість. У свинарстві центр уваги припадає на тварину, яка володіє біологічними особливостями, що є характерними тільки для неї.

Різниця в об'єктах інтенсифікації землеробства і свинарства визначає специфічність в організації розширеного відтворення в цих галузях сільського господарства. Збільшення виробництва продукції свинарства здійснюється як за рахунок росту поголів'я свиней, так і за рахунок поліпшення його якісних показників, тобто інтенсивно й екстенсивно. Збільшення чисельності поголів'я свиней залежить насамперед від реальної потреби в продуктах свинарства і можливості виробництва кормів. Тому необхідно найбільш уміло використовувати як інтенсивний так і екстенсивний шлях розвитку цієї галузі, що дає можливість забезпечити її пропорційний і неухильний ріст.

Наявність товарно-грошових відносин при переході до ринкової економіки визначає необхідність застосування не тільки натуральних, але і вартісних показників економічної ефективності.

Серед показників ефективності виробництва свинини особливо виділяються натуральні показники, які характеризують ефективність використання біологічного фактора. До них відносять рівень продуктивності тварин, показники відтворення стада. Серед вартісних показників широко застосовується вихід валової і товарної продукції на 100 га земельних угідь, на 1 умовну голову продуктивної худоби, показники продуктивності праці, собівартість, прибуток і рентабельність виробництва продукції, фондівіддача.

У економічній літературі немає єдиної думки про показники інтенсифікації сільського господарства. Ми, наприклад, притримуємося думки про розмежування всієї системи показників на три групи як у цілому по сільському господарству, так і по окремих його галузях. Перша з них

характеризує рівень інтенсивності, друга містить у собі абсолютні результативні показники, інакше кажучи, показники економічної ефективності.

Перша група містить у собі сукупні вкладення праці і засобів на одиницю земельної площі або голову свиней. До неї відносяться сума виробничих витрат і сума основних та обігових фондів.

До другої групи відносять вартість валової продукції, отриманої в результаті вкладення праці і засобів виробництва на ту саму площу землі або голову свиней. Це основний узагальнюючий економічний показник.

Без вартісних показників неможливо підсумовувати продукцію окремих галузей у натуральних одиницях, а також неможливо в цих одиницях обчислювати економічну ефективність витрат в цілому по видах продукції.

Вартісний облік продукції, отриманої в результаті інтенсифікації виробництва, важливий і в тому відношенні, що при правильно встановлених цінах дозволяє прийняти в розрахунок і якість продукції. Та ж сама кількість продукції з 1 га ріллі або голови свиней може мати різну якість, а це не менш важливий результативний показник.

Третя група включає синтетичні показники інтенсифікації. Кількісно вони виражаються співвідношенням витрат на одиницю земельної площі або голову свиней і результатом цих вкладень. Критерієм ефективності є чистий дохід отриманий у результаті інтенсифікації свинарства, а показником ефективності – відношення чистого доходу до суми вкладень на ту ж земельну площу або голову свиней.

Деякі вчені вважають, що основними економічними показниками, які характеризують рівень інтенсивності тваринництва в цілому або по його галузях, є: вартість матеріально-трудова витрат, вартість основних засобів виробництва, вартість сукупних виробничих фондів (основних і обігових), витрати живої праці (людино-днів, людино-годин).

Найбільше повним показником інтенсивності свинарства є ріст основних виробничих фондів і поточних виробничих витрат (без амортизації) у розрахунку на визначене поголів'я свиней.

Найважливішим показником рівня інтенсивності галузі свинарства є структура маточного поголів'я за продуктивністю, а виробників – за класністю. Підвищення питомої ваги в стаді високопродуктивних свиноматок і висококласних виробників безпосередньо пов'язано з ростом продуктивності тварин, а отже, веде до інтенсифікації свинарства. До додаткових показників інтенсифікації цієї галузі можна віднести рівень механізації виробничих процесів (водопостачання, роздача кормів, очистка помешкань і т.д.), структура кормового балансу, кількість кормів, витрачених на одну голову свиней та інше.

Використовуючи передовий досвід організації виробництва і досягнення науково – технічного прогресу, оцінюючи доцільність тих або інших факторів і рівнів інтенсивності, обчислюють показники економічної ефективності інтенсифікації свинарства.

При визначенні ефективності виробництва продукції свинарства обчислюють ті показники, які характеризують вихід валової продукції з розрахунку: на 100 грн. виробничих витрат і основних фондів; на 1 середньорічного працівника; на 1 людино-годину, людино-день; на 100 га умовної ріллі.

Одним із вартісних показників економічної ефективності інтенсифікації галузі свинарства є також собівартість, у якій відбиваються всі поточні витрати на виробництво продукції. Недоліком цього показника є те, що його рівень залежить не тільки від того, скільки затрачається на виробництво різних видів матеріальних коштів і праці, але і від рівня оплати праці, цін на корми, засоби виробництва. Не враховує цей показник і якість продукції, хоч на продукцію вищої якості рівень витрат повинен бути більш високим.

Зміна собівартості свідчить про здешевлення або подорожчання продукції, впливає на розмір чистого прибутку. Водночас собівартість не характеризує прибутковість виробництва і не може слугувати узагальнюючим показником ефективності.

Ринкова економіка передбачає нові виробничі відносини, пред'являє нові вимоги до економічного аналізу і насамперед до оперативності аналізу витрат на виробництво. Особливо актуальним є вирішення завдань економічного змісту і складу витрат, які формують собівартість, обґрунтування критеріїв розмежування витрат на включення і не включення їх в собівартість продукції. Від правильного їх вирішення багато в чому залежить розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку витрат і калькуляції собівартості продукції.

Поряд із перерахованими показниками для оцінки рівня і динаміки економічної ефективності інтенсифікації свинарства необхідні і такі показники, які характеризують її з позицій госпрозрахунку. При цьому необхідно використовувати показники прибутку від реалізації продукції. Для оцінки економічної ефективності виробництва окремого виду продукції недостатньо абсолютного показника прибутку, необхідно зіставити його з виробничими витратами або вкладеними ресурсами. Для цих цілей розраховують рівень рентабельності.

Показники рентабельності в основному залежать від рівня цін. Підвищення їх може означати не тільки підвищення якості продукції, але і більш вигідну реалізацію. Однак це не означає підвищення ефективності виробництва.

Виходячи з цього і з огляду на деякі особливості свинарства, у систему показників економічної ефективності галузі слід включати такі показники:

- середньодобовий приріст живої маси, г;
- валову продукцію на одну середньорічну голову, грн.;
- вихід продукції в натуральному і вартісному виразі на 1 грн. виробничих і матеріальних витрат;

- вихід продукції з розрахунку на 1 ц кормових одиниць, грн.;
- витрати кормів на 1 ц продукції, ц кормових одиниць;
- прибуток на 1 ц реалізованої продукції і на 1 голову свиней, грн.;
- рівень рентабельності, %.

В стосунку до проведеного дослідження слід звернути увагу на практичну обмеженість можливості використання логічно підбраної системи показників ефективності свинарства як такої внаслідок існуючих лімітів доступу до певної інформації та її публікації. До показників, які характеризують загальні досягнення науково-технічного прогресу і визначають економічну ефективність інтенсифікації сільського господарства, відносяться рівень фондоозброєності і рівень енергоозброєності праці.

У здійсненні розширеного відтворення галузі свинарства в господарствах значне місце займає племінна робота, успіх якої обумовлюється пошуком корисних м'ясних ознак і визначається рівнем розвитку якісних особливостей тварин.

Таким чином, для всебічної оцінки економічної ефективності тваринництва, в тому числі і свинарства, необхідна система показників, власне як система, кожен з яких виконує особливу роль, доповнює інші показники і є частиною єдиної системи як такої. Застосовувати їх потрібно не ізольовано, а в комплексі з іншими показниками, оскільки окремі показники не дають однозначної оцінки ефективності. Для повної характеристики ефективності необхідно застосовувати узагальнені показники. Викладена нами система показників при обчисленні рівня інтенсивності й економічної ефективності інтенсифікації повинна застосовуватися як для проведення аналізу, так і планування (прогнозування) цих показників тваринництва в цілому та окремих його галузей, зокрема галузі свинарства.

Встановлено, що в ринкових умовах під ефектом слід розуміти такий обсяг та якість екологічно безпечної продукції, що буде користуватися попитом і забезпечить одержання прибутку від кожної реалізованої одиниці

продукції. При цьому екологічно безпечною слід вважати продукцію, яка за вмістом радіонуклідів відповідає вимогам допустимого рівня забруднення.

Ефективність визначається як співвідношення між досягнутим результатом та витратами на його досягнення. Однак в науковців немає єдності в поглядах щодо визначення поняття ефективності виробництва в аграрній галузі. Питання в тому, чи слід вважати ефективністю зростання обсягів виробництва як засіб задоволення попиту та одночасного отримання прибутку, чи як результат від використання конкретних ресурсів, чи якою ціною досягається ефект виробництва.

Значно впливають на результати ефективності продукції тваринництва його специфічні особливості, а саме: залежність від умов регіону, в якому воно функціонує, а також те, що основними засобами виробництва є земля як джерело кормів та наявне поголів'я свиней, яка трансформує корми у продукцію. Все це необхідно враховувати при визначенні ефективності виробництва.

Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва це його результативність при забезпеченні економічності виробництва, раціональному використанні ресурсів.

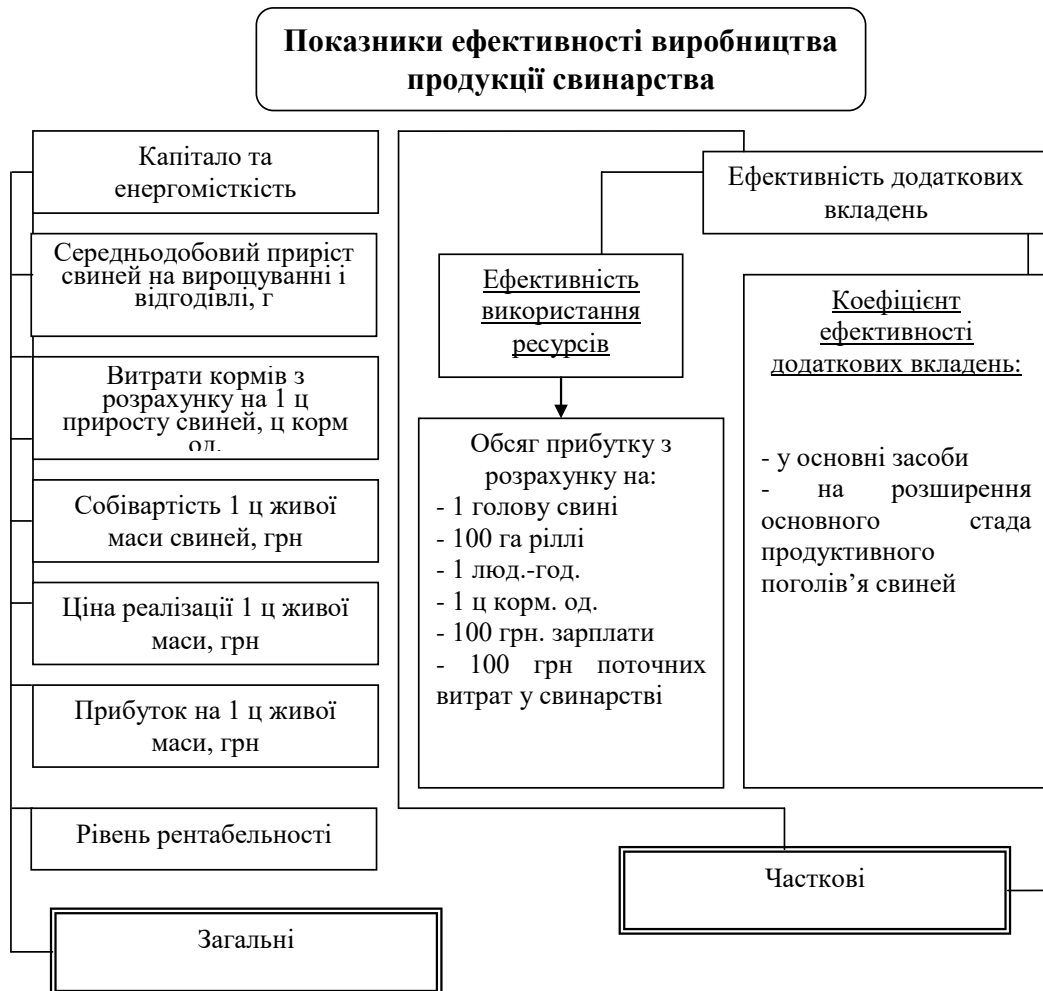
У теорії економічної ефективності вагоме місце займають питання про критерій та систему показників ефективності виробництва. Критерій ефективності є мірилом оцінки якісних параметрів ефективності виробництва і повинен відображати найістотнішу її суть, дію об'єктивних економічних законів, вимоги сьогодення, специфіку галузі, а також особливості регіону.

Галузь свинарства є однією з інтенсивних галузей продуктивного тваринництва, і його ефективність, так само як і інших галузей сільського господарства, залежить від оптимізації використання живої та уречевленої праці для виробництва одиниці продукції.

Економічна продуктивність свинарства оцінюється рядом показників, які включають у себе як натуральні, так і вартісні аспекти: середньодобовий приріст живої маси молодняку чи свиней під час відгодівлі, виход поросят на

2-місячному віці, приріст живої маси основних свиноматок на початок року, тривалість вирощування і відгодівлі молодняку до певної маси, витрати кормів на приріст живої маси, продуктивність праці, собівартість приросту і живої маси, середню ціну реалізації свиней на живій масі, прибуток на одиницю живої маси, і рівень рентабельності виробництва свинини.

Усі форми господарювання у сільському господарстві різняться за економічною ефективністю виробництва свинини, більшість з них ведуть свинарство на низькому рівні інтенсивності, іноді навіть на екстенсивних засадах, що призводить до низької продуктивності та неефективного використання кормів. У представленому рисунку 1.1 система показників ефективності виробництва свинарства зображена наступним чином:

Рис. 1.1. Система показників ефективності виробництва продукції свинарства*

* власні напрацювання автора

У глобальному масштабі сезонність в галузі тваринництва, яка становить 10-15%, є відбитком високих технологій, що спрямовані на зменшення впливу цього фактору. Подолання сезонності в тваринництві відкриває нові перспективи для підприємств, дозволяючи їм планувати на більш довгостроковий період, укладати стійкі довгострокові договори та контракти. На сьогодні великі коливання закупівельних цін є результатом суттєвої сезонної варіації, яка може бути подолана за допомогою вдосконалених підходів до генетики, відгодівлі та технологічних інновацій в тваринництві. Це відкриває можливості для стабільніших ринкових угод і більш передбачуваних умов для сільськогосподарських виробників.

Доцільно пам'ятати, що кожен регіон України має свої особливості у розвитку галузі свинарства, тому для формування стратегічного плану кожна область повинна висувати свої пропозиції, використовуючи власні внутрішні резерви. Інакше, поступово виникне ризик втрати сільських територій, оскільки без тваринництва сільські райони втрачають свою життєздатність.

На ринку тваринницької продукції спостерігається дисбаланс між попитом і пропозицією, низьким рівнем внутрішнього споживання та недостатньо розвиненою інфраструктурою.

Основні причини руйнівних наслідків у тваринництві, особливо у галузі свинарства, можуть бути виділені наступним чином:

- нерівність між вартістю закупівлі молока, м'яса, вовни та вартістю ресурсів, використовуваних у їх виробництві, утруднює забезпечення прибутковості більшості галузей тваринництва і робить їх менш привабливими для бізнесу.
- цінова нестабільність та залежність від низької платоспроможності населення спричиняють економічні труднощі.
- морально застарілі технологічні умови виробництва призводять до збільшення собівартості продукції.

- недостатне регулювання імпорту тваринницької продукції викликає руйнування окремих галузей внаслідок недостатнього контролю та узгодженості;
- відсутність сприятливої кредитної політики для оновлення засобів виробництва;
- застаріла система підготовки кадрів, що ускладнює інноваційний розвиток;
- слабкий рівень інтеграції з розвинутими країнами, що уповільнює впровадження ефективних систем організації сільського господарства;
- нерівномірний перерозподіл прибутків через відсутність інтеграції виробництва, переробки та реалізації тваринницької продукції;
- застосування застарілих технологій у більшості секторів, особливо в особистих селянських господарствах;
- недоцільне регулювання імпорту тваринницької продукції за низькими цінами, що ставить вітчизняного виробника в не вигідне положення та загрожує подальшому згортанню виробництва.

Не можна оминати увагою руйнівних наслідків війни, які також впливають на ефективність галузі свинарства і формують її специфіку в час воєнних дій.

Отже, особливість ефективності виробництва продукції свинарства проявляється в декількох аспектах:

- використання високопродуктивних порід свиней та сучасних методів селекції для отримання приплоду з високою природною вагою та ефективністю конвертації кормів у м'ясо;
- забезпечення в раціоні годівлі тварин оптимального співвідношення білків, жирів та вуглеводів для максимального приросту маси.
- створення комфортних умов утримання;
- оптимізація технологічних процесів виробництва, включаючи управління робочою силою та використанням технічних засобів;

➤ раціональне використання кормів, води та інших ресурсів для забезпечення максимальної ваги та якості м'яса при мінімальних витратах.

Правильне поєднання цих факторів дозволить отримати максимальну продуктивність та ефективність галузі свинарства.

1.2. Методичні засади дослідження ефективності виробництва продукції свинарства.

З метою збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема у секторі свинарства, важливу роль відіграють різноманітні економічні і організаційні фактори. Ці фактори постійно зазнають істотних змін за спрямованістю та ступенем впливу на основні виробничі процеси. Нові області виробництва формуються з урахуванням власних цілей, розмірів, технологій, процесів співпраці та інтеграції.

Ефективне підвищення конкурентоспроможності вимагає наукового обґрунтування різних аспектів проблеми виробництва продукції свинарства. Аналіз існуючих класифікацій витрат в економічній літературі підтверджує розбіжність підходів дослідників. Більшість з них обмежується поверхневими ознаками класифікації, які застосовуються при плануванні, обліку витрат та розрахунку собівартості продукції. В Україні науковці розробили ряд критеріїв для класифікації витрат, які мають самостійне значення, тоді як зарубіжні дослідники не приділяють уваги класифікації витрат.

Для сільського господарства ключовою є класифікація витрат за економічними ознаками. Це необхідно для визначення співвідношення витрат на живу та матеріалізовану працю в кожному продукті, яке характеризує кожне окреме підприємство та галузь в цілому. Крім того, це стає важливим при аналізі продуктивності праці.

Зазвичай витрати за економічною ознакою розділяють на основні та накладні. Це розділення за технологічним процесом, за словами А.Г. Зіночкіна, є "головною субстанцією продукту" [9]. У сфері свинарства до

групи основних витрат, пов'язаних із технологією виробництва, відносять оплату праці виробничих робітників, витрати на корми, добрива, засоби захисту тварин, утримання основних засобів, роботи і послуги та інші основні витрати. Ці витрати у структурі собівартості продукції свинарства в аналізованих господарствах коливаються в межах 80-90%. Таким чином, ці витрати визначаються не лише за характером їх участі в процесі виробництва, але й за питомою вагою в собівартості продукції.

До накладних витрат включаються витрати, пов'язані з організацією, обслуговуванням та управлінням виробництва, і цей розподіл має практичне значення при обчисленні собівартості товарів.

У виробництві витрати можуть бути класифіковані за способом віднесення до об'єктів виробництва на прямі та непрямі. Прямі витрати безпосередньо відносяться до конкретних видів робіт та утримання певних груп худоби. Цей розподіл є аналогічним поділу на основні і накладні витрати. Однак цей підхід, застосований до сільськогосподарського виробництва, може бути умовним через складність цього виду виробництва.

Розподіл витрат на основні та накладні за технологічним процесом може бути некоректним для сільського господарства. Отже, вважаємо доцільним поділ витрат на основні технологічні та організаційно-управлінські, що краще відображатиме їхній характер і призначення.

У господарській практиці, особливо в умовах ринку, важлива інформація для управління включає витрати на прямі та непрямі, змінні та постійні, релевантні та не релевантні, регульовані та нерегульовані. Тому витрати поділяються відповідно до цілей підприємства та завдань обліку і планування, враховуючи потребу в детальній інформації та гнучкості її використання в різних ситуаціях у процесі прийняття рішень. Тут принцип "різні витрати для вирішення різних цілей і управлінських завдань" дотримується суворо.

Класифікація витрат на постійні та змінні відіграє важливу роль у сільському господарстві. Це розподілення дозволяє чітко визначати чистий

дохід на всіх рівнях виробництва, таких як сегмент, підприємство та галузь, а також граничний дохід. Крім того, це надає можливість коригувати витрати-надходження в залежності від часу.

У сільському господарстві властивий розрахунок витрат, обсягів виробництва та надходжень з урахуванням часу, зокрема після відгодівлі худоби. Це може призводити до різких змін в показниках, таких як мор худоби, що робить ці витрати регресивними.

Однак використання цієї класифікації в кінці виробничого циклу виявляється мало корисним для управлінських рішень, оскільки витрати можуть бути високо змінюваними. Тому важливо враховувати витрати щодо обсягу виробництва на ранніх етапах та ділити їх в залежності від кількості обслуговуваних голів свиней в свинарстві. На подальших етапах, коли визначено або встановлено валове виробництво продукції, витрати слід розподіляти відносно обсягу виробництва продукції як у кількісному, так і у вартісному вираженні для ефективного управління. З цією метою можуть бути запропоновані такі групи витрат: а) чисті змінні витрати (ЧЗВ); б) чисті постійні витрати (ЧПВ).

Таблиця 1.1. Класифікація витрат щодо обсягу виробництва в свинарстві*

Статті та елементи витрат	Обсяг виробництва			
	Кількість голів свиней		Продукція, ц	
	Чисті змінні витрати	Чисті постійні витрати	Чисті змінні витрати	Чисті постійні витрати
Оплата праці, в т. ч. доплати: а) виробничим працівникам за обсяги робіт у розрахунку на голову;	ЧПЗ	-	-	-
б) виробничим працівникам за обсяги випущеної продукції в кількісному або вартісному вираженні;	-	-	ЧПЗ	-
в) бригадирам, зав. фермам та ін;	ЧПЗ	-	-	-
г) керівникам і фахівцям галузі (відділення);	-	ЧОЗ	-	ЧОЗ
д) доплати або премії за виконаний обсяг робіт в розрахунку на голову тварини;	ЧПЗ	-	-	-

е) доплати і премії за обсяги продукції;	-	-	ЧПЗ	-
ж) оплата праці адміністративно-управлінському персоналу;	-	ЧОЗ	-	ЧОЗ
з) відрахування на соціальні потреби пропорційно оплати праці;	ЧПЗ	ЧОЗ	ЧПЗ	ОЗ
2. Корми і підстилка	ЧПЗ	-	-	-
3. Засоби захисту тварин	ЧПЗ	-	-	-
4. Зміст основних засобів:	ЧПЗ	-	ЧПЗ	-
а) ПММ;				
б) Оплата праці з відрахуваннями на соціальні потреби;	ЧПЗ	-	ЧПЗ	-
в) оплата праці з відрахуваннями працівників, обслуговуючих ОС вузько-спеціалізованого призначення;	ЧПЗ	-	ЧПЗ	-
г) витрати на ремонт ОС, що беруть участь безпосередньо в процесі виробництва;	ЧПЗ	-	ЧПЗ	-
д) амортизація і орендна плата за ОС;	ЧПЗ	-	ЧПЗ	-
6. Роботи та послуги:	ЧПЗ	-	ЧПЗ	-
а) вантажних і бортових автомашин				
б) автомашин спецпризначення	ЧПЗ	-	ЧПЗ	
в) тракторів, в т. ч. транспортних	ЧПЗ	-	-	-
г) живої тягової сили, гужового транспорту	ЧПЗ	-	-	-
д) електропостачання;	ЧПЗ	-	ЧПЗ	-
е) водопостачання;	ЧПЗ	-	ЧПЗ	-
7. Загальновиробничі витрати (крім оплати праці):	-	ЧОЗ	-	ЧОЗ
а) амортизація, ремонт та орендна плата по ОС;				
б) охорона праці, техніка безпеки, витрати з утримання службового транспорту;	-	ЧОЗ	-	ЧОЗ
8. Загальногосподарські витрати (крім оплати праці)	-	ЧОЗ	-	ЧОЗ

*за даними [29, С.294]

Змінні витрати взагалі змінюються в пропорції до функціональних змін у діяльності. У галузі свинарства такі функціональні зміни обумовлені змінами в кількості свиней та обсягах виробництва продукції, які порівнюються з планованими параметрами або базовими періодами для цих показників. До групи змінних витрат, якщо розглядати їх за змінами кількості свиней, відносяться витрати на ГСМ, корми, підстилку, водопостачання та інші. Основною складовою змінних витрат є оплата праці. Таким чином,

можна визначити їх як пропорційні або регресивні, оскільки вони залежать від обсягу виконаної роботи.

Ще однією ознакою класифікації є відмінність між витратами на прості та складні, або елементарні та комплексні. Ця класифікація необхідна для створення номенклатури статей витрат під час планування, управлінського обліку та аналізу за моделлю "витрати - випуск - результат".

Таблиця 1.2. Номенклатура статей і елементів витрат в інформаційній системі управління свинарством*

	Найменування статей	Статті витрат, що формують виробничу собівартість	Статті витрат, що формують повну собівартість
А. Чисті змінні прямі трудові, матеріальні та прирівняні до них витрати			
1	Оплата праці основних працівників	+	+
2	Натуральна оплата праці працівників	+	+
3	Корми	+	+
4	Засоби захисту рослин	+	+
Б. Чисті змінні непрямі трудові, матеріальні та прирівняні до них витрати			
5	Роботи та послуги: а) вантажних бортових машин б) автомашин спеціального призначення в) тракторів г) гужового транспорту д) електропостачання е) водопостачання ж) теплопостачання з) холодопостачання	+	+
6.	Витрати на утримання основних засобів: а) ПММ б) оплата праці в) витрати на ремонт основних засобів г) амортизація, орендна і лізингова плата за основними засобами	+	+

<i>Продовження таблиці 1.2</i>			
1	2	3	4
7.	Втрати від браку і непродуктивні витрати	+	+
8.	Резерви та інші витрати	+	+
9.	Загально фермерські (бригадні) витрати	+	+
Г. Чисті постійні непрямі і прямі трудові, матеріальні та прирівняні до них витрати			
10.	Загальновиробничі витрати	-	+
11.	Загальногосподарські витрати	-	+

*за даними [29, С.295]

Існує категорія витрат, яка виникає періодично для забезпечення процесу виробництва протягом невизначеного періоду, який іноді може тривати кілька років. В плануванні та обліку ці періодичні витрати розглядаються як витрати майбутніх періодів або як капітальні інвестиції в об'єкти основних засобів неінвентарного характеру. У сучасних свинарських підприємствах, де спостерігається тенденція до стабілізації виробництва та впровадження колективних форм організації праці та її оплати, а також де децентралізація в частині системи управління стає все більш актуальною, виникає необхідність класифікації витрат за центрами відповідальності, місцями їх виникнення, видами продукції, робіт та послуг. Тут можна виділити такі види витрат, як госпрозрахункові витрати, що формують бригадну (фермерську) собівартість, галузеві витрати, що формують виробничу собівартість, і господарські, що формують повну виробничу собівартість продукції. Госпрозрахункові витрати або витрати центру відповідальності представляють собою витрати, які несуть окремі бригади, ферми і т.п., що контролюються трудовими колективами.

Галузеві витрати характеризують витрати, пов'язані з виробництвом конкретного виду продукції або групи продукції. Організаційні охоплюють загальну суму витрат, понесені господарством в результаті його виробничої діяльності. При цьому важливо розрізняти витрати, пов'язані з

виробництвом окремого виду продукції (робіт, послуг). За такою класифікацією витрат можна проводити більш ефективне планування, оцінювати роботу різних підрозділів підприємства та проводити аналіз окремих видів витрат або групи витрат. Зазначимо, що за таких умов розподіляють витрати на плановані та неплановані.

Об'єднання двох самостійних ознак класифікації витрат у свинарстві в одну, яка стосується ролі (участі) та доцільності видатків у виробничому процесі, має свої обґрунтування.

Цільове спрямування видатків вказує на участь у виробничому процесі, може враховувати, наскільки конкретна витрата є необхідною для виробництва продукції. Об'єднуючи цю ознаку з доцільністю, можна визначити, наскільки витрати сприяють досягненню стратегічних цілей підприємства та покращенню виробничої ефективності.

Важливо в самому процесі покращити систему внутрішнього управління, оскільки воно дає можливість класифікувати витрати з урахуванням не лише їхньої фізичної причетності до виробництва, але й їхнього внутрішнього значення для стратегічних цілей.

Крім того потрібно звертати увагу на покращення виробничої ефективності. Об'єднання ознак дозволяє визначити ті витрати, які не лише пов'язані з виробництвом, але й є стратегічно важливими для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності свинарського господарства.

Більш точний аналіз витрат дозволяє проводити більш точний аналіз витрат, враховуючи не лише їхню безпосередню участь у виробничому процесі, але й їхню вагомість у досягненні стратегічних цілей підприємства.

Отже, об'єднання цих двох ознак класифікації витрат може сприяти покращенню стратегічного управління та виробничої ефективності у свинарстві.

У практичній діяльності свинарських організацій використовується широкий спектр заходів для максимізації використання виробничих ресурсів (табл. 1.3).

Таблиця 1.3. Класифікація витрат в інформаційній системі управління свинарством*

Ознаки класифікації	Групи витрат
1. За економічним вмістом	1. Витрати на споживання засобів праці 2. Витрати на споживання предметів праці 3. Витрати на оплату живої праці
2. По відношенню до виробничого процесу	1. Основні - технологічні 2. Організаційно-управлінські
3. Стосовно обсягу виробництва	1. Умовно-змінні 2. Умовно-постійні
4. За місцем виникнення, видам продукції, робіт, послуг	1. Госпрозрахункові (центру відповідальності) 2. Галузеві (галузі) 3. Господарські (організації) 4. Одиниці продукції, робіт, послуг
5. За складом і ступенем однорідності (за статтями) витрат	1. Прості статті витрат 2. Комплексні статті витрат (елементи)
6. За способом розподілу і віднесення на об'єкти виробництва, обліку та калькуляції	1. Прямі 2. Опосередковані
7. За тривалістю дії (стосовно часу визначення фактів)	1. Поточні 2. Періодичні 3. Витрати майбутніх періодів
8. По відношенню до планування (нормування)	1. Планові (нормативні) витрати 2. Відхилення від планових (нормативних) витрат
9. За ролі (участі) і доцільності витрат у виробничому процесі	1. Виробничі витрати 2. Позавиробничі (комерційні) витрати 3. Продуктивні витрати 4. Непроодуктивні витрати
10. Відносно прибутковості виробництва продукції	1. Граничні (маржинальні) витрати 2. Приростні (інкрементні) витрати 3. Інфляційні витрати
11. По відношенню до біологічних активів та їх продуктивності	1. Матеріальні підтримуючі витрати 2. Матеріальні продуктивні витрати

* за даними [29, С.296]

Аналізуючи теорію виробництва, можна дійти висновку, що ключовим у цьому процесі є закон, який рекомендує зменшувати витрати на одиницю

товару. Тому в сільському господарстві пропонується розділити витрати на підтримуючі та продуктивні. Збільшення частки, наприклад, продуктивного корму (або коефіцієнта продуктивного використання кормів), призводить до підвищення продуктивності тварин і, відповідно, знижує рівень витрат на одиницю продукції.

Отже, підводячи підсумок, слід відзначити, що однією з оптимальних систем класифікації витрат у свинарстві, яка відповідає сучасним вимогам аналізу витрат та розрахунку собівартості продукції, представлена вище. Розглянуті аспекти класифікації витрат відкривають можливість застосовувати різноманітні моделі управління витратами в контексті виробництва свинарської продукції. Ця класифікація стає ефективним інструментом у системі управління ефективністю виробництва свинарської галузі.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА У
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ

2.1. Галузь свинарства у структурі м'ясного тваринництва Львівської області

Тваринництво Львівської області поступово виходить із збиткової галузі, і ним стає вигідно займатися. Продуктивними галузями на сьогоднішній день є скотарство (молочне і м'ясне), свинарство і птахівництво. Дестабілізуючі процеси в галузі тваринництва все ще присутні, та все ж тваринництво відіграло і відіграє важливу роль.

Таблиця 2.1. Частка основних категорій господарств у виробництві продукції сільського господарства, %*

Валова продукція	2015 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2015 р.
Сільськогосподарські підприємства					
Усього продукція сільського господарства	40,9	49,5	52,9	54,8	134,0
В. т.ч. рослинництва	47,2	53,8	56,0	56,6	120,0
Тваринництва	28,9	39,0	45,0	49,9	172,7
Господарства населення					
Усього продукція сільського господарства	59,1	50,5	47,1	45,2	76,5
В. т.ч. рослинництва	52,8	46,2	44,0	43,4	82,2
Тваринництва	71,1	61,0	55,0	50,1	70,5

*за даними [36]

Станом на 1 січня 2023 року у всіх категоріях господарств Львівської області нараховувалось 464,4 тис. голів свиней, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах 360,4 тис. гол., господарствах населення – 104,0 тис. гол. В сільськогосподарських підприємствах утримується 77,6% загальної чисельності поголів'я свиней (табл 2.2). Тобто,

для галузі свинарства в Україні, як видно з результатів обчислень на базі даних по Львівській області, характерний процес концентрації поголів'я стада у підприємствах і зростання частки цього сектору у структурі загальної продукції галузі. Це створює певні позитивні моменти для інтенсивного розвитку свинарства, оскільки ця галузь може раціонально розвиватись в умовах концентрації поголів'я.

Таблиця 2.2. Динаміка поголів'я свиней по всіх категоріях господарств Львівської області, голів*

	Роки						2022 р. у % до 2010 р.
	2010	2015	2019	2020	2021	2022	
Усі категорії господарств	296,3	348,6	332,4	362,7	435,3	464,4	156,7
Сільськогосподарські підприємства	109,5	196,7	193,1	231,9	312,7	360,4	329,1
Господарства населення	186,8	151,9	139,3	130,8	122,6	104,0	55,7

*на основі даних [36, с.45, 21]

Як видно з табл. 2.2, помітна виражена тенденція збільшення чисельності поголів'я свиней у сільськогосподарських підприємствах, що позитивно впливає на обсяги виробництва продукції тваринництва – м'яса свиней. Виробники в промисловому секторі демонструють вищу стійкість перед викликами, що призводить до збільшення їх частки у даному секторі. Проте є зменшення поголів'я свиней у господарствах населення – практично у 1,2 разів, порівняно із 2021 роком, і у 1,8 раза – порівняно із 2010 роком.

У районах Львівської області (табл.2.3) спостерігається різноманітний розвиток тваринництва, який відображається у чисельності поголів'я тварин у сільськогосподарських підприємствах протягом 2021 року.

Таблиця 2.3. Динаміка поголів'я тварин сільськогосподарських у підприємствах у розрізі районів Львівської області, 2021 р., голів*

Райони	Велика рогата худоба	в т.ч. корови	Свині	Птиця свійська
Дрогобицький	1119	542	к	к
Золочівський	2150	1020	к	к
Львівський	2723	1305	89509	2145439
Самбірський	1883	955	192237	к
Стрийський	3170	1083	105513	1495834
Червоноградський	3268	1288	40127	576680
Яворівський	508	229	193	727515

*за даними [41,с.196]

Згідно дослідження, проведеного асоціацією «Свинарі України», які прорейтингували найпотужніші 59 промислових свиного господарств з 19 областей України, де сукупність загального поголів'я склало 1,74 млн тварин чи 56% оцінюваної чисельності промислового поголів'я свиней, маточного поголів'я – 131 тис голів, це приблизно 65% сукупної кількості промислових свиноматок за попередніми оцінками на початок 2023 р.) [26].

Число свиного господарств в Україні скорочуються. Менші за розмірами виробники (з поголів'ям менше 2 тис голів) поступово виходять із галузі, як видно із даних таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. Групування підприємств за кількістю поголів'я свиней в Україні на 1 січня 2022 р.*

	Кількість підприємств		Кількість тварин	
	од	У % до заг кількості	Тис голів	У % до заг кількості
Підприємства, з них мали, голів	1297	100,0	3576,9	100,0
До 100	404	31,2	17,7	0,5
100-199	159	12,3	23,9	0,7
200-499	230	17,7	76,3	2,1
500-999	144	11,1	103,0	2,9
1000-4999	225	17,3	538,9	15,1
5000-9999	64	4,9	438,0	12,2
Більше 10 000	71	5,5	2379,1	66,5

*за даними [43, с.15]

Хоча умови війни в певній мірі диктують об'єктивність визначення менших підприємств більш мобільними і адаптивними до динамічних умов, ніж крупні підприємства.

В основних виробників свинини у Львівській області налічується 9,4% промислового поголів'я області (табл. 2.5).

Таблиця 2.5. Основні підприємства галузі свинарства Львівської області*

Назва господарства	% промислового поголів'я п/п	Заг. поголів'я станом на 01.01.23 р., голів	Маточне поголів'я станом на 01.01.23 р., голів	Реалізація свиней на забій у живій масі за 2022 р., т
ТзОВ «Галичина-Захід»	3,1%	95160	5844	17713,0
ТзОВ «Барком»	2,2%	68491	5046	12150,0
ТОВ «Жовківський ППР»	1,8%	57008	3379	539,0
ТзОВ «Еко Міт»	0,6%	192273	3203	2626,0
ТзОВ «Угринів Еко Ферм»	0,9%	28133	1232	6802,5
ТзОВ «Львівські свинки»	0,2 %	6350	480	1400,0
ПП «Русинська м'ясна компанія»	0,1%	2570	305	73,8
ТзОВ «Радехів Біо Ферм»	0,5%	14441	1821	1337,7

*за даними [26]

У двох сільськогосподарських підприємствах – ТзОВ «Галичина-Захід» Стрийського та ТзОВ «Барком» Пустомитівського районів. сконцентровано біля 60% загальної чисельності поголів'я сільськогосподарських підприємств по Львівській області.

ТзОВ «Галичина-Захід» – потужна аграрна компанія, що входить до найбільших свиноферм в Україні. Засноване підприємство у серпні 2006 року на базі зруйнованого свинарського комплексу в селі Кавське. У своїй діяльності вони взяли європейські практик, серед них данське аграрне ноу-хау, що призвело у 2007 році до появи перших племінних свиней.

ТзОВ «Угринів Еко Ферм» засноване у 2015 році. Поголів'я свиней складає 28133 голів. Основні породи, які утримуються у підприємстві це Данська, Велика біла, Ландрас, Дюрок. Використовується закритий цикл відголівлі свиней. Має підприємство і свій комбікормовий завод, елеватор. Вони з перших, що заявили про створення племінної ферми-нуклеус данської генетики в Україні.

ТзОВ «Радехів Біо Ферм» засноване у 2020 році. Розташоване у селі Полове, Червоноградського району Львівської області. Займається розведенням свиней та вирощуванням зернових та технічних культур.

ПП «Русинська м'ясна компанія» – це господарство займається виключно відгодівлею. Розвиває свою власну мережу, серед яких магазини у Львові, що мають назву як і торгова марка – «М'ясоВам».

ТзОВ «Барком» – корпорація, яка заснована з 2008 року і поряд із іншими видами діяльності займається вирощуванням свиней і впроваджує технологію вирощування свиней без антибіотиків.

ТзОВ «Львівські свинки» займається розведенням свиней і розташоване в с. Жирова Стрийського району Львівської області.

ТОВ «Жовківський ППР» – це сільськогосподарська компанія в західному регіоні, яка займається вирощуванням свиней. Розташоване в с. Мервичі Львівський району Львівської області.

ТзОВ «Еко Міт» – створене 17 жовтня 2013 р. с. Батятичі Кам'янка-Бузька ОТГ Львівський район. Це високотехнологічний сучасний комплекс, який з 2016 р. є представником в Україні всесвітньовідомої компанії Choice Genetics. Племерепродуктори – породи: велика біла, п'єтрен.

У 2022 році у Львівській області вироблено валової продукції

тваринництва на 7,1 млрд. грн., в т.ч. сільськогосподарськими підприємствами 3,5 млрд. грн. (49,9%), господарствами населення 3,6 млрд. грн. (50,1%).

Таким чином, свинарство у Львівській області традиційно є розвинутою галуззю, основу якої у довоєнний період формували сільськогосподарські підприємства. Спосіб розвитку свинарства у повоєнний період потребує додаткових досліджень, обґрунтувань і передбачень, оскільки це порівняно нова для нас тема.

2.2. Оцінка ефективності виробництва продукції свинарства як галузі тваринництва

Успішність виробництва у галузі тваринництва залежить від різноманітних об'єктивних та суб'єктивних факторів, що активно впливають на сучасний ринок продовольства. Ефективна організація виробництва у тваринництві визначає величезне значення для досягнення високої продуктивності господарювання навіть за умов несприятливих обставин.

Свинарство традиційно відіграє ключову роль у забезпеченні населення м'ясом та його переробленими продуктами, вважаючи цю галузь тваринництва інтенсивною та ефективною. Інтенсивний розвиток свинарства в Львівській області, розпочатий у останні роки, свідчить про стратегічну важливість цієї галузі в регіоні.

Свинина, яка входить до групи найбільш енергетичних продуктів харчування, має великий вплив на забезпечення населення необхідними живильними речовинами. Це сприяє збільшенню добової калорійності спожитих продуктів та активно покращує харчові можливості споживачів.

Агроформування всіх форм власності Львівської області виробило 266,7 тис. тонн м'яса (жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій) (табл.2.6).

**Таблиця 2.6. Виробництво основних видів продукції тваринництва
Львівської області у забійній вазі, тис тонн***

Продукція тваринництва	2015 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2015 р.
Яловичина і телятина	27,9	17,4	62,4
Свинина	47,7	53,0	111,1
Баранина і козлятина	0,2	-	100,0
М'ясо птиці	42,7	74,2	173,7
Кролятина	0,8	0,8	100,0
Конина	0,6	1,6	266,7

*За даними [44, с.18]

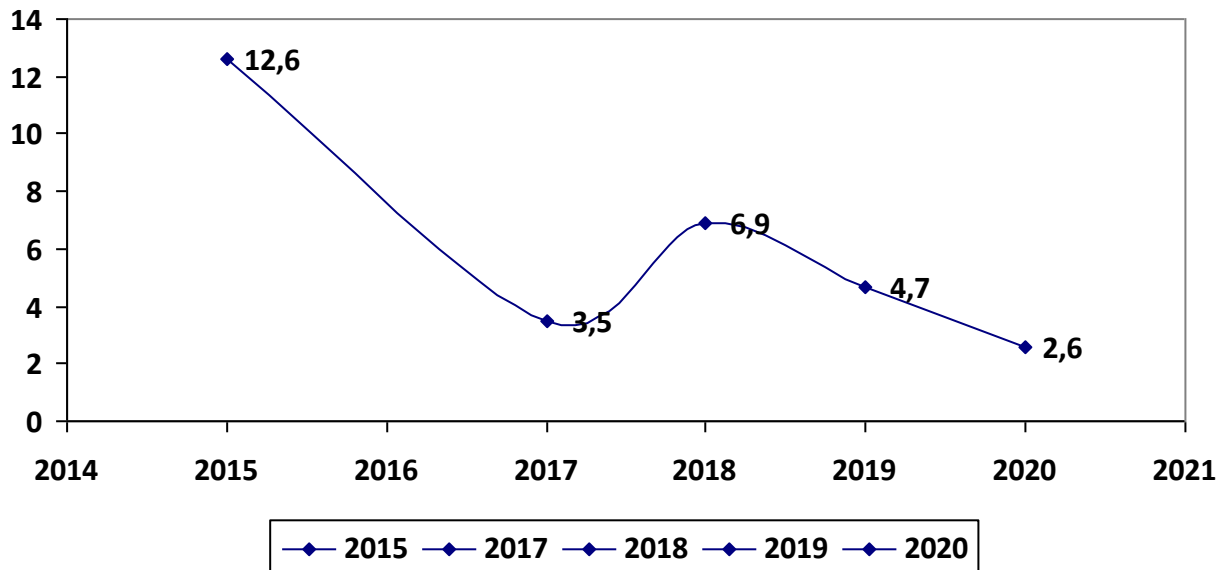
Протягом 2015-2022 рр. виробництво основних видів продукції тваринництва у забійній вазі зросло, що зумовлено розвитком у сільськогосподарських підприємствах свинарства (на 11,1%), птахівництва (73,7%) і навіть конярства (166,7%). Зокрема, виробництво яловичини і телятини зменшилось на 37,6%.

Зростання частки виробництва в сільськогосподарських підприємствах основних видів продукції тваринництва зумовлене змінами не тільки поголів'я тварин, але й їх продуктивності.

Рентабельність свинарства в більшості сільськогосподарських підприємств України є досить низькою (рис 2.1). Виявлені значні коливання цих показників протягом окремих років свідчать про нестабільність зовнішніх умов, що впливають на діяльність виробників свинини.

Отже, рентабельність є важливим показником, який відображає економічну ефективність виробництва продукції і служить об'єктивним критерієм оцінки господарської діяльності товаровиробників. Досягнення оптимального рівня рентабельності, який становить 30-50%, сприяє розширенню виробництва та зростанню фондів матеріального стимулювання. Цей показник описує ефективність витрат і є основою для формування оптимальної структури галузей господарства та досягнення необхідного

рівня прибутку, що є основним регулятором виробництва в умовах ринкової конкуренції.

Рис 2.1 Динаміка показників рентабельності свинарства в сільськогосподарських підприємствах, %*

*за даними [39,с.168]

Питання підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва було і буде актуальним. Особливо значення воно набуло в умовах ринкової реформи, коли сільськогосподарські підприємства переживали складний фінансовий стан.

Оскільки важливу роль у визначенні ефективності виробництва продукції відіграє її собівартість, розглянемо її більш детально. Собівартість - це грошовий вираз фінансових витрат, які підприємство несе на виробництво і реалізацію одиниці продукції. Ця категорія є індивідуальною оскільки вона відображає, по-перше, конкретні витрати підприємства на виробництво продукції, а по-друге вона відображає витрати підприємства на виробництво одиниці конкретного виду продукції.

У собівартість продукції включають різні статті витрат, такі як оплата праці, соціальні виплати, корми, роботи та послуги, витрати на утримання основних засобів та інші витрати.

Значну роль відіграють витрати на оплату праці, обсяг яких залежить від рівня продуктивності праці та тарифікації працівників. Якщо підвищення продуктивності праці веде до зниження витрат на одиницю продукції, то підвищення тарифів на працю призводить до зростання матеріально-фінансових витрат на виробництво. Отже, необхідно утримувати відповідне співвідношення між темпами зростання продуктивності праці та тарифікації. На кожен відсоток зростання продуктивності праці оплата праці повинна підвищуватися приблизно на 0,9%.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що за досліджуваний період витрати галузі свинарства у досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Львівської області мають тенденцію до збільшення за рахунок зростання поголів'я свиней.

Динаміка значень відповідних показників представлена в таблиці 2.7.

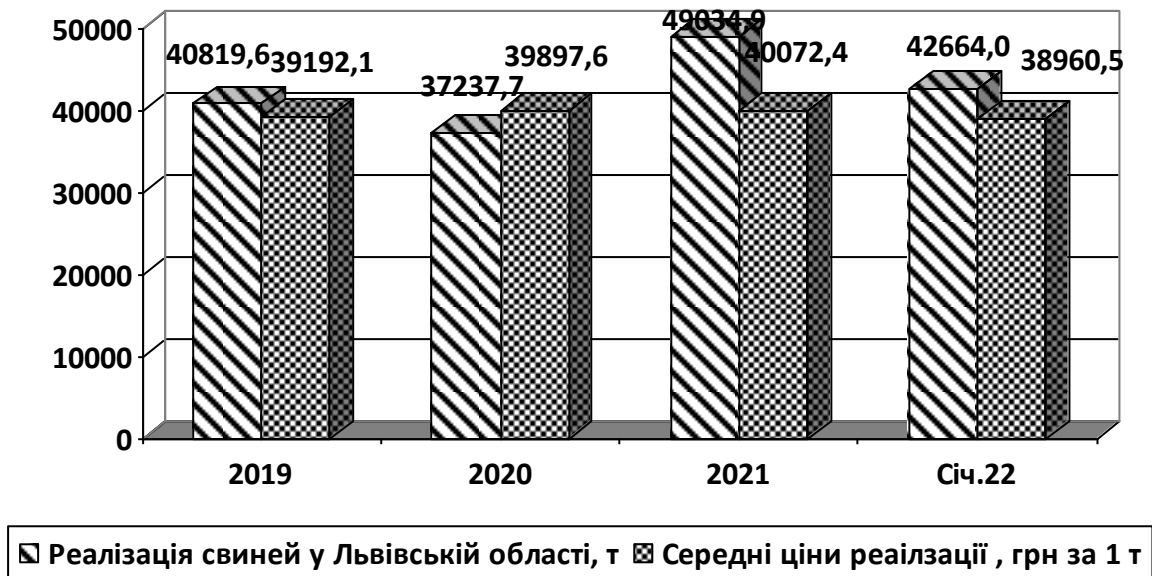
Таблиця 2.7. Динаміка цін реалізації та собівартості реалізованої продукції сільськогосподарськими підприємствами України*

Показник	2015 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Середня ціна реалізації продукції, грн. ц: тварини живі	2196,6	3333,1	3268,0	3249,1	3738,1
з них: свині	2426,0	3871,2	3726,6	3736,7	3766,6
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн\ц свині	2154,5	3621,3	3559,3	3642,0	-

*за даними [35]

Собівартість виробництва свинини в Львівській області не може конкурувати з відповідними показниками у США та Бразилії. Середній показник в Україні співставний з французьким, але відстає від собівартості в Данії та Іспанії.

Рівень цін відображає кон'юнктуру на конкретному ринку, тоді як собівартість продукції віддзеркалює ефективність застосованих технологій для її виробництва на підприємстві. За період з 2015 по 2021 рік темпи зростання цін на реалізацію продукції свинарства були нижчими, ніж темпи зростання її собівартості. Отже, можна визначити розрив між цінами на свинарську продукцію та витратами на її виробництво.

Рис. 2.2. Динаміка реалізації продукції свинарства підприємствами та господарствами населення*

*За даними [35]

Як видно із результатів обчислень, що представлені у графічній формі на діаграмі рис. 2.2, за 2019-2022 р. обсяг реалізації свинини у живій вазі по Львівській області майже не змінився, хоча ціна одиниці продукції дещо знизилась.

Ключовими чинниками, що визначають рівень продуктивності галузі свинарства на сільськогосподарських підприємствах, є ступінь забезпечення основними та оборотними фондами, якість матеріально-технічної бази та кваліфікація працівників. Результати аналізу ресурсної підтримки фермерського господарства свідчать про скорочення штату праці, що призвело до зниження обсягів виробництва. Протягом розглянутого періоду

виявлено нерівномірне використання робочих ресурсів та високий рівень плинності кадрів (табл.2.8), що, в свою чергу, має прямий вплив на обсяг валової продукції.

Таблиця 2.8. Ринок праці у сільському господарстві Львівської області*

	2015 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Середньооблікова кількість штатних працівників за видами економічної діяльності, осіб	5674	6044	6455	7795	6999
Рівень прийому працівників	41,5	-	-	29,1	42,8
Рівень звільнення працівників	55,7	-	-	32,4	42,7

*на основі даних [41, с.57-61]

Існує і сезонний характер сільськогосподарського виробництва, коли в літні місяці наявні трудові ресурси використовуються в більшій мірі, то в зимовий період їх зайнятість знижується. Можна сказати, що для більш повного використання наявних трудових ресурсів у фермерських господарствах необхідно розвивати в ньому виробництво трудомісткої продукції, переробку сільськогосподарської продукції.

2.3. Чинники впливу на ефективність продукції тваринництва

Однак у цілому досягнутий рівень продуктивності праці в тваринництві не забезпечує зниження собівартості продукції. Зокрема, для зниження собівартості вирощування свиней доцільно оптимізувати насамперед затрати на корми, спрямовані на підвищення продуктивності свиней та переходу на нові технології виробництва кормів, ліквідацію білкового дефіциту в кормах.

Динаміка змін загального обсягу витрат на корми взаємодіє з обсягами виробництва продукції тваринництва. Наприклад, у сільськогосподарських підприємствах України виробництво тваринницької продукції у постійних

цінах зросло на 4% за період з 2015 по 2021 рік, при цьому витрати на корми практично залишалися на попередньому рівні.

У 2021 році сільськогосподарські підприємства витрачали 44,5% загальних витрат на корми для годівлі тварин, при цьому вони виробляли 53,7% від загального обсягу продукції тваринництва у постійних цінах. Розбіжності між обсягами витрат на корми та виробництвом продукції пояснюються різною галузевою структурою тваринництва в підприємствах та господарствах населення. Зокрема, більшість виробництва птахівництва концентрується на підприємствах, які використовують корми з низькою кормомісткістю. Натомість господарства населення, які використовують великі обсяги грубих та соковитих кормів, забезпечують основну частину виробництва продукції скотарства, вівчарства і козівництва.

У всіх господарствах України, в тому числі і в сільськогосподарських підприємствах Львівської області спостерігається зменшення загального обсягу використання кормів (рис. 2.3)

Рис 2.3. Витрати кормів на центнер приросту свиней, центнерів кормових одиниць*

*за даними [49, С.132]

Раціони свиней в сільськогосподарських підприємствах майже повністю складаються з концентрованих кормів. Спостерігається тенденція до

зростання частки використання концентрованих кормів як складової годівлі тварин, особливо у галузі свинарства. Розвинений зернопродуктовий сектор, великомасштабне виробництво технічних культур (зокрема сої, соняшнику, макухи і шроту, які використовуються у годівлі тварин), дозволяють Україні забезпечувати виробництво різноманітних і цінних комбікормів.

Служба Державної статистики України наразі не веде прямого обліку використання кормових добавок у тваринництві, тому встановити точний обсяг їх споживання є завданням важкодоступним. Однак, враховуючи, що більшість комбінованих кормів містять кормові добавки, ми можемо приблизно оцінити статистичні дані щодо використання комбікормів та їхню ефективність за кількістю та якістю використовуваних кормових добавок. Відзначається тенденція до зростання обсягів використання комбікормів на сільськогосподарських підприємствах України.

Уряд України впроваджує міжгалузеву програму "Нове свинарство 2025" з метою підвищення економічної ефективності виробництва свинини. Ця програма передбачає чотириразове збільшення поголів'я українських свиней, встановлення рівня 1991 року на рівні 20 мільйонів голів. Основний акцент робиться на консолідації всього ланцюга "виробник – переробник – торгівля". Програма також надає практичні інструменти для забезпечення конкурентоспроможності у свинарстві не лише на короткий період, а й у довгостроковій перспективі, маючи за мету зробити Україну ключовим експортером свинини у світі.

Тим часом, поточне законодавство у сфері ветеринарії та екології, яке не має достатньої прозорості, становить перешкоду для розширення виробництва тваринницької продукції. У цьому контексті виявляється корупційний елемент, процес отримання дозвільної документації триває протягом довгих років, а також спостерігається безпідставний тиск з боку екологічних активістів. Відсутність ефективної державної підтримки також відзначається, що викликає зниження інтересу та ініціатив у розвитку даної галузі.

Тим часом, поточне законодавство у сфері ветеринарії та екології, яке не має достатньої прозорості, становить перешкоду для розширення виробництва тваринницької продукції. У цьому контексті виявляється корупційний елемент, процес отримання дозвільної документації триває протягом довгих років, а також спостерігається безпідставний тиск з боку екологічних активістів. Відсутність ефективної державної підтримки також відзначається, що викликає зниження інтересу та ініціатив у розвитку даної галузі. Тим часом, поточне законодавство у сфері ветеринарії та екології, яке не має достатньої прозорості, становить перешкоду для розширення виробництва тваринницької продукції. У цьому контексті виявляється корупційний елемент, процес отримання дозвільної документації триває протягом довгих років, а також спостерігається безпідставний тиск з боку екологічних активістів. Відсутність ефективної державної підтримки також відзначається, що викликає зниження інтересу та ініціатив у розвитку даної галузі. Тим часом, поточне законодавство у сфері ветеринарії та екології, яке не має достатньої прозорості, становить перешкоду для розширення виробництва тваринницької продукції. У цьому контексті виявляється корупційний елемент, процес отримання дозвільної документації триває протягом довгих років, а також спостерігається безпідставний тиск з боку екологічних активістів. Відсутність ефективної державної підтримки також відзначається, що викликає зниження інтересу та ініціатив у розвитку даної галузі.

Тим часом, поточне законодавство у сфері ветеринарії та екології, яке не має достатньої прозорості, становить перешкоду для розширення виробництва тваринницької продукції. У цьому контексті виявляється корупційний елемент, процес отримання дозвільної документації триває протягом довгих років, а також спостерігається безпідставний тиск з боку екологічних активістів. Відсутність ефективної державної підтримки також відзначається, що викликає зниження інтересу та ініціатив у розвитку даної галузі.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Вдосконалення енергоспоживання в тваринництві

Аграрне виробництво в Україні характеризується значним обсягом транспортування вантажів, де в основному використовують автомобільний та тракторний транспорт, а також, частково, гужовий. Важливою рисою сільського господарства є те, що транспорт відіграє ключову роль, об'єднуючи технологічні процеси виробництва аграрної продукції.

Сільськогосподарські підприємства, включаючи і фермерські господарства, на внутрішньо – та позагосподарських перевезеннях витрачають до третини рідкого палива, а саме бензин та 40-50% дизельного палива. За останні роки, зі стрімким зростанням цін на нафтопродукти, частка енерговитрат у витратах на виробництво продукції значно зросла.

На енергоємність транспортних операцій впливає низка обставин, включаючи залежність транспортного процесу від природно-кліматичних умов, різницю між робочим і виробничим періодами, різноманітність вантажів за фізико-механічними властивостями, погіршені дорожні умови та організаційно-економічні особливості агропромислового виробництва.

енергетична ефективність транспортування автотранспортом є порівняно нижчою в порівнянні з іншими галузями, це з урахуванням низької питомої ваги багатьох кормів, особливо тих, які використовуються в тваринництві. Зокрема, при перевезенні сіна вантажопідйомність автомобілів використовується лише на рівні 6-29%. Отже, застосування відповідно обладнаних автомобілів може значно знизити енерговитрати на транспортування цього виду кормів. З огляду на меншу питому вагу зеленої маси, використаної для сінажування, порівняно із тією, яка використовується для силосування, коефіцієнт використання

вантажопідйомності автомобілів у цьому випадку є на 1,3-1,4 раза нижчим, а енергетична ефективність перевезень сінажної маси вища.

На сьогоднішній день в агропромисловому виробництві, як в Україні, так і за кордоном, проводяться роботи зі зменшення енергетичних витрат у виробництві тваринницької продукції. Триває активний процес розробки енергозберігаючих технологій, впровадження передових машин і обладнання в галузі тваринництва, а також формування методологічних засад для оцінки енергетичних аспектів технологічних процесів у цьому секторі.

Одну з таких оптимізацій енергоспоживання наведемо у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. Оптимізація енергоспоживання у галузі тваринництва

	Резерви	Напрями зміни енергоємності технологічних операцій виробничих процесів	
Впровадження енергоощадних технологій			
	Реконструкція тваринницьких приміщень з метою поліпшення їх теплоізоляції	Збільшення витрат енергії, уречевленої в будівельних матеріалах	Зменшення прямих витрат енергії та опалення приміщень, зменшення енергії, уречевленої в кормах, що витрачається на підтримку тіла тварин
	Застосування енергоощадних машин і обладнання	-	Зменшення прямих витрат енергії та енергії, уречевленої в техніці
	Автоматизація установок і поточно-технологічних ліній	Збільшення витрат енергії, уречевленої в додаткових технічних засобах	Зменшення прямих витрат енергії та енергії, уречевленої в людських ресурсах

Продовження табл. 3.1

	Застосування технології закладання на зберігання соковитих і грубих кормів, подрібнених до необхідних розмірів, що виключає додаткову підготовку кормів до згодовування	Збільшення витрат енергії, уречевленої в додаткових технологічних засобах кормозбиральних комбайнів	Зменшення прямих витрат енергії на додаткове подрібнення кормів, зменшення енергії, уречевленої в навантажувачах-подрібнювачах, начіпних фуражирах, подрібнювачів кормів
	Застосування причепів збільшеної вантажопідйомності для транспортування кормів, гною, підстилки	Збільшення витрат енергії, уречевленої в додаткових технічних засобах	Зменшення прямих витрат енергії на транспортування кормів, гною, підстилки
	Використання тракторів із двома і більше причепами на перевезенні кормів, гною, підстилки	-	Зменшення прямих витрат енергії та енергії, уречевленої в людських ресурсах
	Використання коней для перевезень невеликих партій вантажів і вантажів, що мають низьку щільність	Збільшення енергії, уречевленої у живому тяглі та кормах	Зменшення енерговитрат на транспортування вантажів
	Використання люмінесцентних і дугових ртутних ламп для освітлення приміщень ферм	-	Зменшення витрат електроенергії і світла
	Використання культурних пасовищ	Збільшення витрат енергії на виробництво кормів	Зменшення енерговитрат на скошування, транспортування, подрібнення, роздавання кормів

<i>Продовження табл. 3.1</i>			
	Збільшення в кормових сівозмінах площ під менш неенергоємними, але водночас більш високоврожайними, збалансованими за білком кормовими культурами	-	Зменшення енерговитрат
Використання нетрадиційних поновлювальних джерел енергозабезпечення ферм			
	Використання вітроенергетичних агрегатів	Збільшення енергії, уречевленої у додаткових технічних засобах	Зменшення витрат традиційних джерел енергії (механічної, електричної)
	Використання біогазових установок для виробництва біогазу з гною тварин	Збільшення витрат енергії, уречевленої в додаткових технічних засобах	Зменшення витрат традиційних енергоресурсів, резервування енергії
Заходи щодо підвищення продуктивності тварин			
	Використання кормових раціонів, збалансованих за енергією, білком, амінокислотами	-	Підвищення продуктивності тварин
	Впровадження спеціалізованих, високопродуктивних порід великої рогатої худоби, свиней	Збільшення витрат енергії, уречевленої в продуктивній худобі та кормах	Підвищення продуктивності тварин
	Збільшення терміну використання корів, свиней	-	Підвищення продуктивності тварин
	Використання ветпрепаратів	Збільшення витрат енергії, уречевленої у ветпрепаратах	Підвищення продуктивності тварин
	Дотримання режиму роботи ферми, недопущення зупинки технологічних процесів по догляду за тваринами (доїння, напоювання, годівля)	-	Підвищення продуктивності тварин

<i>Продовження табл. 3.1</i>			
Організаційні заходи енергоощаднення в тваринництві			
	Підвищення кваліфікації працівників	-	Зменшення енерговитрат
	Матеріальна заінтересованість підприємств та окремих працівників в енергозбереженні	-	Зменшення енерговитрат
	Раціоналізація техсервісу, своєчасне проведення ремонтів приміщень, допоміжних споруд, машин, обладнання, устаткування	Збільшення витрат енергії, уречевленої у додаткових технічних засобах і будівельних матеріалах	Зменшення енерговитрат

* на основі даних [24,25,32]

Ефективність ведення молочного скотарства значною мірою визначається кормозабезпеченістю корів. Витрати на корми для виробництва одиниці тваринницької продукції в Україні перевищують середні показники у розвинених країнах в 1,5-2 рази.

Установлено, наприклад, що коли в раціонах жуйних тварин не вистачає 20-25% перетравного протеїну, вихід продукції знижується на 30-35%, при цьому питомі витрати кормів збільшуються на 30-40%, а собівартість — у 1,5 рази.

На основі проведених досліджень встановлено, що серед культур найменше енергоємними та найбільш збалансованими за поживними речовинами є зернові, такі як озимі (пшениця, жито, ячмінь) та ярі (овес, горох), для вирощування яких при врожайності 24-45 ц/га необхідно 78-84 кг палива і 19-36 люд.-год затрат праці; багаторічні та однорічні трави, для вирощування яких при врожайності 165-400 ц/га потрібно 37—67 кг палива і в середньому 18 люд.-год затрат праці; сіно багаторічних трав - при врожайності 60 ц/га потрібно палива 57 кг, затрат праці - 19 люд.-год на 1 га кормовиробництва; кукурудза на зелену масу і силос, для вирощування якої

при врожайності; 200-300 ц/га необхідно 182 кг палива і 49 люд.-год затрат праці.

В сучасних умовах одним із найзначущих напрямків енергозбереження в тваринництві є оптимізація використання технічних засобів з урахуванням критеріїв енергетичної ефективності та індивідуальних особливостей господарства. Це включає в себе розгляд розмірів ферми, систем утримання, технології годівлі, конструкції приміщень для тварин, їх продуктивності та природно-кліматичних умов.

Сучасні стратегії енергозбереження в тваринництві орієнтовані на впровадження передових технологій та оптимізацію витрат енергії у всіх аспектах господарювання. Використання енергоефективного обладнання, автоматизованих систем управління та моніторингу, а також впровадження екологічно чистих методів годівлі та утримання тварин є ключовими чинниками у покращенні енергетичної продуктивності сучасних тваринницьких господарств.

Для забору сінажу та силосу з траншей використовують спеціалізовану сільськогосподарську техніку, яка допомагає збирати та транспортувати цю кормову масу. Це можуть бути фронтальні навантажувачі (мають механічний або гідравлічний захоплювач, що дозволяє забирати сінаж із траншей і переносити його до інших місць або на транспортні засоби), транспортери для сінажу (вони зручні для розподілу сінажу на потрібні ділянки господарства), трактори із навісним обладнанням (наприклад, роторні жниварки можуть бути приєднані до трактора для обрізання і забору сінажу), самозавантажувачі для сінажу (автономні машини, які об'єднують в собі різання та збір сінажу та мають спеціалізований механізм для навантаження та транспортування сінажу).

Вибір конкретного обладнання залежить від розмірів господарства, обсягів виробництва, доступності та економічних можливостей власника.

Енергоємність процесу подрібнення кормів характеризує витрати електроенергії на тонну подрібненого корму, трудомісткість процесу —

показник затрат праці, обернено пропорційний продуктивності подрібнення корму. Показник матеріалоемності враховує кількість металу й інших матеріалів, що використовується для виготовлення дробарок, і визначається відношенням маси агрегату до одиниці продуктивності.

У галузі свинарства для годівлі та утримання свиней використовують різні типи мобільних малогабаритних кормороздавачів. Вони допомагають забезпечити свиней необхідними кормами та забезпечують ефективну годівлю. Деякі популярні моделі в цій галузі включають:

- Supreme International: Ця компанія виробляє різні типи мобільних кормороздавачів, які можна успішно використовувати у свинарства;
- Jaylor: Вони також пропонують кормороздавачі, які підходять для годівлі свиней;
- Trioliet: Цей виробник має в асортименті кормороздавачі, які можуть бути використані у свинарства;
- Penta TMR: Компанія виготовляє кормороздавачі для змішування та годівлі різних кормів, включаючи ті, які використовуються у свинарстві;
- Sgariboldi: Вони виготовляють мобільні кормороздавачі, які можна адаптувати для використання у свинарстві.

Перед вибором конкретної моделі важливо враховувати розмір господарства, типи кормів, які будуть використовуватись, і конкретні потреби у годівлі та утриманні свиней.

Для автоматизації операції прибирання гною в приміщеннях при прив'язному утриманні тварин використовують різні транспортери та конвеєри:

- Транспортёр ТСН-160А - це транспортёр, який може використовуватися для транспортування гною та інших матеріалів;
- Транспортёр ТСН-3,05 - цей транспортёр також призначений для перевезення різних матеріалів, включаючи гною;

➤ Конвеєр КСГ-1, КСГ-2,1 та КСГ-3 - ці конвеєри призначені для транспортування гною та можуть використовуватися для автоматизації операцій прибирання в тваринництві.

➤ Транспортер КСН-Ф-100 - це ще один тип транспортера, який може бути використаний для перевезення гною та інших матеріалів у сільському господарстві.

Одним із способів зменшення енерговитрат у виробництві молока є підвищення ефективності використання тракторів і причепів для транспортування гною, кормів та підстилки. З метою підвищення продуктивності тракторних "потягів" та зменшення витрат палива на одиницю вантажу, необхідно збільшувати вантажопідйомність причепів.

З метою економії енергетичних ресурсів і для повнішого використання потужності тракторів слід ширше практикувати їх роботу з двома і більше причепами.

Для зниження втрат тепла через огорожувальні конструкції тваринницьких приміщень скорочують їх питому площу з розрахунку на одне головомісце і підвищують рівень теплозахисту.

Одним із основних напрямів енергозбереження в будівництві свинарників є конструктивні заходи, пов'язані з підвищенням термічного опору конструкцій огороження. Суттєвої економії енергії можна досягти за рахунок використання люмінесцентних дугових ртутних ламп для освітлення приміщень ферм. У люмінесцентних лампах світлова віддача значно вища, ніж у лампах розжарювання, що є важливою перевагою. При заміні ламп розжарювання люмінесцентними економія електричної енергії встановить 11-60% залежно від типу ламп і номінальної напруги.

Зростання цін на традиційні енергоресурси та загострення економічних проблемі зумовило значну зацікавленість технологіями використання нетрадиційних поновлювальних джерел енергії.

Раціональний шлях використання стоків і гною молочної ферми — їх метанове зброджування, метаногенез, який є способом знезаражування

рідкого гною і збереження його як добрива при одночасному одержанні локального енергоносія — біогазу.

Одним із ефективних організаційних заходів заощадження енергетичних ресурсів у тваринництві є своєчасне проведення технічного обслуговування та ремонтів машин і обладнання ферм. Так, поліпшення умов експлуатації і технічного стану тракторів дозволяє знизити витрати палива на 20%; несправність тільки однієї форсунки трактора призводить до перевитрат палива на 15-20%; зношеність циліндрів і поршневих груп трактора на 0,01 мм веде до збільшення витрат палива на 0,5%. Установлення в середньому за розміром сільськогосподарському підприємстві стенда для перевірки і регулювання паливної апаратури тракторних двигунів дозволить щорічно зекономити до 2,5 т рідкого палива [32].

Покращення використання техніки та ефективного використання енергоресурсів у виробництві продукції тваринництва можна досягти шляхом зміни підходу до праці, залучення матеріальних стимулів для енергозбереження та підвищення кваліфікації працівників.

3.2. Вдосконалення механізму формування цін на продукцію

Аналіз цінової ситуації на продукцію свинарства включає в себе декілька аспектів, таких як витрати на виробництво, попит та пропозиція на ринку, вплив зовнішніх факторів тощо. Ось кілька ключових пунктів для аналізу:

- Витрати на виробництво: витрати на корми, медикаменти, утримання тварин, працю робочої сили та інші витрати повинні бути уважно проаналізовані. Врахування змін у вартості кормів (зернових, сої, тощо) може суттєво впливати на загальні витрати.

- Попит та пропозиція: вивчення ринкового попиту на свинину, яке може залежати від кон'юнктури споживчого ринку, сезонності, економічної ситуації.

Оцінка пропозиції на ринку свинини, включаючи кількість виробників, рівень конкуренції та обсяги виробництва.

- Зовнішні фактори: зміни в законодавстві, що стосуються свинарства, можуть впливати на виробничі витрати. Політичні та економічні події, такі як торговельні угоди, можуть впливати на міжнародні ціни на свинину.

- Міжнародні ринки: міжнародні ціни на свинину можуть також впливати на внутрішні ринки, зокрема, якщо країна експортує або імпортує свинину.

- Тенденції споживання: зміни в споживчих уподобаннях, такі як попит на органічну продукцію або продукцію без гормонів, можуть впливати на стратегії виробників.

- Ризики та нестабільність: аналіз ризиків, таких як захворювання тварин, непередбачені зміни витрат, може допомогти виробникам готуватися до можливих труднощів.

Загальний аналіз цих факторів допоможе підприємствам свинарства приймати обґрунтовані рішення щодо ціноутворення, маркетингу та стратегій розвитку. Також важливо враховувати динаміку цінової ситуації від часу до часу та адаптувати стратегії відповідно до змін на ринку.

Ціни повинні компенсувати нормативні витрати та гарантувати рівний прибуток за кожен одиницю витрат на формування основних і оборотних засобів, що використовуються у виробництві, враховуючи термін їх обороту за визначеною формулою:

$$P = C + FF \times K_{in} + C_a \times K_{in} \times K_{toc} \quad (3.1)$$

де P — ціна одиниці продукції; C — собівартість одиниці продукції; FF — вартість основних виробничих фондів; K_{in} — коефіцієнт норми прибутку; C_a — собівартість одиниці продукції з відрахуванням суми амортизації;

K_{toc} — коефіцієнт обороту витрат, що визначається як відношення терміну виробничого циклу до обороту витрат (за винятком амортизації) протягом 12 місяців в процесі виробництва та реалізації продукції..

Специфіка технологічних та економічних процесів у м'ясопродуктовому підкомплексі АПК однак вимагає врахування при розрахунках ціни на продукцію саме в цьому підкомплексі вартості основних виробничих фондів у відповідності з терміном виробничого циклу, оскільки тут виробничий цикл вирощування і відгодівлі великої рогатої худоби триває більше року:

$$P = C + (FF + C_a) \times K_{in} \times K_{toc} \quad (3.2)$$

Загальний інтерес всіх учасників інтегрованого виробництва проявляється в тому, що при даній ціні на товар і частці у загальному виторгу від реалізації продукції кожен з них прагнучиме до скорочення витрат у своєму діапазоні, в межах своєї частки, тобто – до одержання більшого обсягу прибутку. Тоді логічна послідовність механізму розподілу кінцевих результатів інтегрованого виробництва між його учасниками може бути здійснена за наступним алгоритмом.

$$C_{cpi} = C_{npdp} + C_{npsp} + C_{prf} , \quad (3.3)$$

де: C_{cpi} – сукупні витрати на виробництво і реалізацію кінцевої продукції

певного виду;

C_{npdp} - нормативні витрати на виробництво продукції;

C_{npsp} – нормативні витрати на переробку продукції;

C_{prf} - витрати на збут кінцевої продукції в торговельній мережі.

$$I_{pi} = PP - C_{cpi} , \quad (3.4)$$

де: PP – вартість товарної продукції,

I_{pi} - дохід від реалізації продукції інтегрованим виробництвом.

I_{pi}

$$K_{ii} = \frac{I_{pi}}{C_{cpi}} \quad (3.5)$$

C_{cpi} ,

де: K_{ii} – коефіцієнт прибутковості витрат.

$$\text{Тоді: } I_{pr\ i} = C_{npp} K_{ii} + C_{npsp} K_{ii} + C_{prf} \cdot K_{ii} \quad (3.6),$$

а після елементарних математичних перетворень:

$$I_{pr\ i} = (C_{npp} + C_{npsp} + C_{prf}) K_{ii} \quad (3.7)$$

Розраховані за таким алгоритмом фінансово-економічні показники забезпечують паритетну ефективність функціонування господарств-учасників, що формує економічну мотивацію учасників кооперації до такої форми співробітництва. Початкова вартість молодняка для господарств-постачальників означає собівартість його при народженні, а для решти типів підприємств – вартість худоби, що надійшла шляхом купівлі у попередніх партнерів. Повна собівартість однієї тварини складається з початкової вартості та витрат на її вирощування і відгодівлю. Показник рівня рентабельності для кожного підприємства має забезпечити паритетну ефективність господарств-учасників інтеграції. Деякі відмінності в цінах на продукцію тут все-таки передбачені. Так, дещо вищий рівень рентабельності виробництва в господарствах першого типу в базовому варіанті закладено свідомо, оскільки саме в цьому періоді формується подальша продуктивність стада. Крім того, підприємства цього типу здійснюють значні витрати на отримання і збереження приплоду, що в значній мірі визначає успіх роботи наступних підприємств – учасників процесу.

Економічні відносини учасників агропромислової інтеграції на всіх стадіях підприємництва від виробництва до реалізації кінцевої продукції мають бути взаємовигідними для них і забезпечувати отримання закону вартості у визначенні цін на продукцію. В умовах ринку, коли ціну формують попит і пропозиція, орієнтиром є роздрібна ціна. Знаючи її, можна загальний прибуток розподілити у цінах на продукцію за стадіями: виробництво – переробка – реалізація так, щоб забезпечити умови для одержання рівновеликих прибутків на авансований у виробництво капітал з урахуванням терміну його обороту, що характеризується показником норми прибутку.

При вищій завантаженості виробничих потужностей м'ясокомбінатів і одержанні потенційно більшого прибутку ці підприємства змогли б без особливих проблем закуповувати сировину за вищими цінами й одержувати, крім того, достатні прибутки для забезпечення ефективного власного виробництва.

Отже, ключовий напрямок державної аграрної політики з урахуванням розвитку організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві повинен враховувати еволюцію форм господарювання з площею землі від 1,5-2 тис. га. Цей шлях передбачає інтеграцію приватної власності осіб, які володіють землею на відповідній території, розвиток середніх фермерських господарств площею 80-150 га кожне, а також підтримку невеликих господарств населення, які продовжать грати важливу роль у економіці країни. Планується також поетапна кооперація та інтеграція дрібних селянських господарств з фірмами та компаніями в агропромисловому комплексі, причому акцент робиться на пайовій власності земельного капіталу. Для цього важлива законодавча база. Ця інтеграційна стратегія розвитку, що відрізняється від іноземного досвіду, забезпечить справедливий розподіл пасової участі усіх власників земельних ділянок. Іншими словами, дослідження показують, що розвиток сільського господарства та підвищення його ефективності фактично означають розвиток та укрупнення сільськогосподарських підприємств для створення умов ефективної кооперації та інтеграції виробництва в агропромисловому комплексі.

Стратегічний розвиток галузі свинарства може базуватися на ряді ключових аспектів, спрямованих на забезпечення стійкості, конкурентоспроможності та відповідності економічним, екологічним та соціальним вимогам. Нижче подано деякі можливі стратегічні напрямки розвитку галузі свинарства (табл. 3.2.)

Таблиця 3.2. Стратегічні напрямки розвитку галузі свинарства*

Напрямки розвитку	Характеристика
Підвищення ефективності виробництва	Впровадження сучасних технологій в галузь свинарства, таких як автоматизація виробництва, системи моніторингу та управління, може підвищити продуктивність та знизити витрати.
Вдосконалення генетичного потенціалу тварин	Розвиток програм селекції для покращення генетичних властивостей свиней, зокрема щодо швидкості приросту ваги, виробництва м'яса та адаптабельності до різних умов утримання.
Сталість поставок та якості продукції	Розробка систем управління ланцюгом постачання та якості, щоб забезпечити сталість якості продукції та вчасні поставки на ринок.
Екологічно стале виробництво	Впровадження екологічно чистих практик, зменшення викидів, використання відновлюваних ресурсів та вдосконалення управління відходами
Розвиток маркетингових стратегій	Створення унікального бренду та маркетингових стратегій, спрямованих на підвищення споживчого інтересу до продукції свинарства.
Міжнародна кооперація	Розширення міжнародного співробітництва та відкриття нових експортних ринків для збільшення обсягів продажів та диверсифікації ризиків.
Інновації у виробництві та продуктах	Залучення до досліджень та розробок для створення інноваційних продуктів та методів виробництва.
Освіта та розвиток кадрів	Розвиток освіти та тренінгу для фахівців у галузі свинарства для підвищення кваліфікації робочої сили та ефективності виробництва.
Системи якості та сертифікації	Впровадження стандартів якості та сертифікаційних систем для підвищення довіри споживачів та входження на високоякісні ринки.

Сталість ринку та стратегії ціноутворення	Розвиток стратегій ціноутворення та стабілізація ринкових цін для забезпечення сталого доходу для виробників.
---	---

*розробка автора

Ці стратегії можуть бути використані в різних комбінаціях в залежності від конкретних умов і цілей свинарських підприємств.

На сьогодні в галузі свинарства активно впроваджуються різноманітні сучасні технології, спрямовані на підвищення ефективності виробництва, зменшення витрат, поліпшення умов утримання тварин і підвищення якості продукції. Одна з таких це системи відстеження здоров'я та активності свиней, де використовуються датчики для вимірювання параметрів, таких як температура, пульс, активність, щоб надавати інформацію про стан здоров'я та поведінку тварин. Це дозволяє вчасно виявляти ознаки хвороб або стресу.

Впровадження таких систем в Україні могло б стати частиною глобальних тенденцій у виробництві свинарства, спрямованих на використання сучасних технологій для поліпшення управління господарствами та станом здоров'я тварин. Це може включати в себе використання сенсорів, носимих пристроїв, систем штучного інтелекту та інших інновацій.

Ще важливий аспект у системі автоматизованої годівлі, що саме автоматичні системи годівлі дозволяють точно контролювати раціон тварин, оптимізувати витрати на корм та забезпечувати рівномірний приріст ваги. Однак відомо, що в ряді сучасних свинарських ферм та господарств по всьому світу використовуються автоматизовані системи годівлі для підвищення ефективності виробництва та оптимізації витрат на корм.

Такі системи можуть включати в себе автоматичні дозатори кормів, які точно подають раціон кожній свині відповідно до її потреб. Це дозволяє ефективно використовувати корм та забезпечує рівномірний приріст ваги усіх тварин у стаді.

У галузі свинарства починають зароджуватися інтелектуальні ферми: використання Інтернету Речей (IoT): сенсори та зв'язані пристрої можуть забезпечувати постійний моніторинг параметрів у господарстві, таких як температура, вологість, стан обладнання.

Впровадження таких технологій допомагає фермерам вдосконалювати управління своїми господарствами, підвищувати ефективність виробництва та забезпечувати добробут та комфорт тварин.

3.3. Вдосконалення державного регулювання ринку продукції тваринництва

Відомо, що динаміка ринку сільськогосподарської продукції ґрунтується на законах попиту та пропозиції. Проте для його успішного функціонування необхідні певні економічні механізми державного регулювання. Серед них можна виокремити такі, як мінімальні ціни, еквівалентні ціни, заставні операції, квотування, митні тарифи на ввіз і вивіз продукції, державні дотації на одиницю продукції або на одиницю площі, державні дотації за якість продукції, державні дотації на голову тварин, пільгове кредитування, пільгове оподаткування, узгоджувальні комісії цін і доходів в інтеграційних формуваннях, біржові операції та інші.

Однак в Україні відсутня системність впровадження цих економічних механізмів державного регулювання ринку продукції тваринництва. Проблеми також полягають у недостатньому фінансовому забезпеченні та відсутності партнерської порядності між державою та товаровиробниками, які не завжди дотримуються визначених умов. Часті зміни урядових структур сприяли недовірі соціальних груп, особливо в умовах невиконання державою обіцяних умов та несвоєчасного їх виконання.

Друга причина – це відсутність належної агротехнологічної бази для стабільного сільськогосподарського виробництва, зумовленої неприпустимо малою кількістю кормової бази, наявністю технічних засобів, системи зрошення, засобів захисту рослин і тварин тощо. Це спричинило величезну

залежність сільськогосподарського виробництва від погонних умов та викликало непередбачувані коливання пропозиції на ринку продукції, з якою існуючі економічні важелі неспроможні ефективно справитися.

Третя причина - відсутність раціонального державного регулювання експортно-імпортних операцій на ринку сільськогосподарської продукції. На сьогоднішній день торгівля свининою та її продукцією за межами України знаходиться не на належному рівні через порушення логістики у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії (продукція може тижнями стояти на кордоні), перешкоди у відкритті нових ринків, а також поява технічних бар'єрів внутрішнього характеру, що негативно впливає на готовність вітчизняних операторів розвивати експорт.

Продукція свинарства, що імпортується часто не належної якості, але у зв'язку з тим, що вона дешевше вітчизняної сировини, через низьку купівельну спроможність нашого населення ця продукція вимушено знаходить споживача, що значно погіршує конкурентоспроможність українського товаровиробника тваринницької продукції, яка якісніша.

Відсутні належні кошти для будівництва відповідних тваринницьких приміщень, доцільно було б використати наявні тваринницькі приміщення й трудові ресурси, що є в особистих селянських господарствах, де нині виробляється близько 70-80% тваринницької продукції. Передати ОСГ у вигляді товарного кредиту необхідну кількість зернофуражу і молодняк тварин. Взаєморозрахунок здійснювати живою масою відгодованих тварин. Для цього вкрай необхідно розвивати збутову кооперацію й оптові ринки. Слід зазначити, що використання резервів особистих селянських господарств і фермерських господарств в короткий термін можемо уникнути завезення неякісної м'ясної продукції; послабити безробіття на селі; підвищити доходи селян; збільшити виробництво якісної вітчизняної м'ясної продукції та стабілізувати вітчизняні ринки зерна і м'ясних продуктів.

Четверта причина – це надзвичайно низька купівельна спроможність населення. Низька купівельна спроможність населення зумовлює низьку

емність вітчизняного ринку і високий ступінь його вразливості від навіть відносно невеликих змін роздрібних цін на продукти харчування. Передумовою цього стало те, що половина сімейного бюджету пересічного українця витрачаються сьогодні на продукти харчування, що є значно вищим показником, ніж у передових країнах світу, де цей показник становить лише 10-12%.

В Україні існує критична ситуація з купівельною спроможністю населення, і це не тільки через те, що багатьма видами продукції (м'ясо, молоко, овочі, плоди, ягоди, риба) не досягнуто раціональних норм споживання, але й через велику диференціацію у споживанні продуктів харчування в різних домогосподарствах, залежно від розміру середньодушових загальних доходів на одну особу протягом року.

У 2020 році спостерігалися значні коливання між групами населення з максимальними та мінімальними доходами. Наприклад, витрати на м'ясо та м'ясопродукти в групах із максимальними доходами були в 4,7 раза більші, ніж в групах із мінімальними доходами. Схожі відмінності спостерігалися і для молока й молокопродуктів (3,2 раза), фруктів та ягід (6,7 раза) і овочів (2,3 раза). Лише витрати на хліб, хлібобулочні вироби і картоплю мали менші коливання, становлячи 1,1-1,2 рази.

Підвищення купівельної спроможності населення в умовах України – це стабілізація ринків сільськогосподарської продукції, значні інвестиції в сільське господарство, поліпшення якості споживаної продукції та як результат – подовження віку населення України.

Отже, для досягнення успішного регулювання ринків вітчизняної сільськогосподарської продукції за рахунок загальноприйнятих економічних важелів державного регулювання необхідно усунути вказані недоліки, тому що навіть при досконалих механізмах державного регулювання ринків, які нині в Україні, на жаль, далекі від досконалості, досягти бажаних результатів проблематично.

Крім того, необхідно: усунути надзвичайну полярність у рівнях і формах організації виробництва сільськогосподарської продукції; налагодити належну інформацію щодо собівартості (мінімально допустимого рівня ціни) особливо по продукції, що виробляється у фермерських господарствах і особистих селянських господарствах. Також на державному рівні слід відроджувати узгоджувальні комісії цін, витрат і доходів між представниками виробництва сировини, переробки й торгівлі та систематично аналізувати структуру роздрібних цін та продукцію тваринництва; розвивати виробництво альтернативних видів палива; систематично здійснювати огляди поточної кон'юнктури і прогнозу ринків сільськогосподарської продукції та продовольства (квартальні, щорічні); здійснювати адресну допомогу для споживачів продуктів харчування тощо.

3.4. Розвиток дорадництва як напрям формування ефективності свинарства як галузі аграрної сфери економіки

Усі країни Європейського Союзу і більшість країн решти світу мають систему дорадництва у сільському господарстві. Система допомагає фермерам краще розуміти та дотримуватися законодавства щодо навколишнього середовища, громадського здоров'я, здоров'я та добробуту тварин, а також належного сільськогосподарського та екологічного стану і ефективно здійснювати виробничі процеси та займатись бізнесом. На жаль, всі спроби налагодити службу дорадництва в Україні фактично зазнали краху, тому вивчення можливостей ефективного його розвитку залишається і надалі високоактуальним.

У наш час дорадча діяльність (у своєму первісному значенні проста і зрозуміла) стала дуже складною і заплутаною та важкою до зрозуміння. Система сільськогосподарського дорадництва за свою суттю надає інформацію про: зобов'язання на рівні підприємства, що впливають із законодавчих вимог управління та стандартів доброї культури сільського господарства з врахуванням необхідності дотримання вимог щодо охорони

навколишнього середовища; сільськогосподарську практику, сприятливу для збереження клімату та навколишнього середовища, а також раціонального використання сільськогосподарських угідь («озеленення»); заходи, передбачені програмами розвитку сільських територій, спрямовані на модернізацію сільськогосподарських підприємства та господарств сільськогосподарських виробників, підвищення конкурентоспроможності, галузеву інтеграцію, інноваційну та ринкову орієнтацію, сприяння підприємництву; вимоги до ефективного та сталого водокористування, включаючи охорону вод; використання засобів захисту рослин; інтегровану боротьбу зі шкідниками. Система сільськогосподарського дорадництва також може надавати інформацію про: сприяння конверсії ферм та диверсифікації їхньої економічної діяльності, управління ризиками та відповідні профілактичні дії у випадку стихійних лих, катастрофічних подій та хвороб тварин і рослин; мінімальні вимоги до агроеколого-кліматичних платежів, що виходять за межі обов'язкових стандартів та мінімальних вимог до добрив і засобів захисту рослин, у тому числі для органічного землеробства; інформацію про пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптацію до них, біорізноманіття та захист води.

У різних країнах помічено, що зміни, які відбуваються у сфері сільського господарства, інформаційних технологій або зміни соціального та політичного характеру, чинять дуже сильний тиск на дорадчі інституції, щоб адаптуватися до них не лише з точки зору змістовного обсягу наданих послуг, а й з точки зору організації [51, с.54]. У деяких країнах системи дорадництва у сільському господарстві чітко визначені, тоді як в інших вони демонструють значні організаційні, формальні та змістовні недоліки. В Україні протягом багатьох років намагаються розробити таку дорадчу систему, яка була б максимально адаптованою до потреб мешканців сільської місцевості, і водночас прозорою, функціональною і, головне, ефективною, хоча наразі успіхи у цьому напрямку є явно незначні. У країнах, де не було великих політичних потрясінь, система сільськогосподарських дорадчих

послуг розвивалася еволюційним шляхом. Це дозволило виробити такі організаційно-правові форми, які враховують як соціально-культурні, так і економічні та політичні умови. Приклади включають університетську консультативну систему в США або сільськогосподарську консультативну систему в Австрії. Проте країною, в якій чітко простежується вмале включення дорадчих послуг у специфіку регіонів, є Німеччина. Там були розроблені різноманітні дорадчі системи залежно від специфіки окремих земель [53, с. 6-7]. У результаті розвитку нової інституційної економіки все більше уваги приділяється ролі інституцій в економічному розвитку. Сільськогосподарське дорадництво визнається суттєвим чинником, що впливає на зміни, які відбуваються в сільському господарстві та сільській місцевості. Розвиток цієї діяльності є типово еволюційний. Хоча передумови для цього виду діяльності, як стверджують деякі дослідники, можна знайти ще понад 3000 років тому, її сучасні форми, в яких вона здійснюється, сформувалися протягом усього останніх двох століть [50, с. 3-13].

Незалежно від існуючих умов, основною метою сільськогосподарського дорадництва є надання допомоги фермерам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції та й просто жителям села, які опинилися або можуть опинитися в конкретній проблемній ситуації. Цю мету сільськогосподарські дорадчі служби можуть досягти шляхом виконання: дорадчої функції (надання допомоги фермерам та іншим жителям сільської місцевості у вирішенні професійних, організаційних та соціальних проблем); функції впровадження та розповсюдження (впровадження та розповсюдження результатів досліджень, впровадження нових виробничих технологій у сільськогосподарську сферу; інформаційної функції (збір, обробка та розповсюдження інформації про ринки сільськогосподарської продукції, ситуацію в сільському господарстві та у секторі переробки сільськогосподарської продукції та в середовищі сільського господарства шляхом видання журналів, бюлетенів, брошур, листівок тощо); освітньої функції (допомога фермерам та іншим мешканцям сільської місцевості в

підвищенні професійної кваліфікації у формі курсів, семінарів, тренінгів, поїздок, демонстрацій тощо). Спосіб і обсяг виконання функцій, покладених на консалтингові послуги, залежить, серед іншого, від ефективно функціонуючої дорадчої системи, яка має бути створена різними взаємодоповнювальними установами, що діють у сільській місцевості (державними, місцевими, приватними тощо), диверсифікованими з точки зору фінансування, чиєю основною або додатковою діяльністю є надання дорадчих послуг жителям сільських регіонів.

Інституційна структура сільськогосподарських дорадчих служб в Україні все ще далека від досконалості. У наукових працях часто згадується необхідність реанімації цієї структури і пропонуються різні зміни. Але найголовніше, щоб регламент функціонування дорадчих установ був простим і прозорим. Щоб радники могли більше часу та зусиль приділяти належній дорадчій роботі на благо жителів сільської місцевості. Створення якісної системи сільськогосподарського дорадництва, безумовно, є однією з умов підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств та багатофункціонального розвитку сільських територій. Динаміка розвитку сільського господарства України та агросфери її економіки в цілому засвідчує об'єктивну необхідність розвитку адекватної системи сільськогосподарського дорадництва, чого, на жаль, не дивлячись на кількарізкові спроби, фактично досягнуто не було, хоча формально ця служба в Україні існує. На сьогодні, в умовах війни, актуальність вирішення проблеми зростає ще більше. Сільськогосподарське дорадництво визнано ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності європейського сільського господарства та забезпечення передачі знань із сільськогосподарської науки до сільськогосподарської практики. Сільськогосподарська дорадча система, що розвивається, має включати всі установи та організації, які відіграють важливу роль у розвитку села, функціонуючи в сільській місцевості.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами дослідження сформульовано наступні висновки і пропозиції:

Ми вважаємо, що ефективність проявляється на всіх рівнях соціально-економічних систем і в сучасних умовах важливо здійснювати управління ефективністю на всіх рівнях. Проте наукові дослідження в цій області переважно фокусуються на управлінні ефективністю підприємств, залишаючи галузевий рівень практично непокритим. Існуючі роботи, навіть якщо вони існують, відображають лише обмежені аспекти загальної системи управління ефективністю.

Стосовно досліджуваної проблеми: ефективність функціонування галузі свинарства формується ефективністю функціонування її підприємств та інших виробників продукції і ефективністю виробництва цієї продукції, на що відповідно складається ціла сукупність взаємопов'язаних чинників.

На наш погляд, ефективний розвиток свинарства як галузі сільського господарства, конкретніше – тваринництва, забезпечений ефективним функціонуванням суб'єктів господарювання у цій галузі, призводить до підвищення таких показників, як прибуток, обсяг продажів, внески в бюджет та інші. Це впливає на досягнення економічної ефективності, а також соціальної ефективності, яка включає покращення рівня освіти, зайнятості, кваліфікації працівників, умов праці, а також розвиток соціальної інфраструктури. Для визначення напрямків і засобів забезпечення ефективного розвитку сільського господарства в сучасних конкурентних умовах важливо враховувати широкий спектр факторів, які сприяють цьому розвитку. Однак враховувати переваги певних чинників для розвитку сільського господарства регіону визначати на певний термін непрактично. У реформуванні економіки важливо враховувати як внутрішні, так і зовнішні фактори, причому зовнішні фактори є особливо нестабільними для аграрного сектора регіону і не завжди можливо передбачити їх вплив.

Критерій та система показників ефективності галузі свинарства визначені з урахуванням чинника розвитку сільськогосподарських підприємств та ринкових умов господарювання, що дозволять дати реальну оцінку стану галузі свинарства Львівської області, розробити ефективну систему заходів щодо локалізації і нейтралізації тенденцій та чинників, які негативно впливають на розвиток галузі.

Основними чинниками, що призвели до погіршення фінансово-економічного стану підприємств галузі та спричинили зменшення поголів'я свиней, є помилки у формуванні системи цін, порушення еквівалентності обміну в агропромисловому комплексі, ціновий диспаритет, інфляційні процеси, а також різка зміна форми власності на засоби виробництва. Кризові явища у кормовиробництві та технологічні недоліки у виробництві свиней призвели до зниження продуктивності свиней, що, в свою чергу, призвело до значного зростання собівартості виробництва свинини. Всі ці чинники загострюють свій вплив в умовах військової мілітарної агресії росії на території України, яка завдає нищівних впливів поголів'ю, будівлям, спорудам, техніці, порушують всю можливу логістику.

Конкурентоспроможність галузі свинарства найближчим часом визначатиметься, передусім, якістю продукції, від якої залежить внутрішній попит і експорт.

Важливим кроком у відродженні свинарства повинно бути відновлення державних закупівель продукції у сільгоспвиробників і гарантування їм мінімальних закупівельних цін. Система ціноутворення повинна сприяти збільшенню обсягів виробництва, зниженню собівартості продукції та поліпшенню її якості, а також підтримувати доходи товаровиробників та забезпечувати розширене відтворення виробництва.

Насичення ринку високоякісною продукцією стає ключовим критерієм ефективного функціонування економіки країни та добробуту її народу. У сучасних умовах якість є важливим фактором для споживачів при виборі товарів і основною умовою посилення конкуренції на ринку. Проведений

аналіз літературних джерел підтверджує, що термін "якість продукції" є дуже різнобічним і обговорюваним, і його розуміння залежить від контексту та специфіки планування і формування характеристик конкретного виду продукції.

Інституційна структура сільськогосподарських дорадчих служб в Україні все ще далека від досконалості. У наукових працях часто згадується необхідність реанімації цієї структури і пропонуються різні зміни. Але найголовніше, щоб регламент функціонування дорадчих установ був простим і прозорим. Щоб радники могли більше часу та зусиль приділяти належній дорадчій роботі на благо жителів сільської місцевості. Створення якісної системи сільськогосподарського дорадництва, безумовно, є однією з умов підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств та багатофункціонального розвитку сільських територій. Динаміка розвитку сільського господарства України та агросфери її економіки в цілому засвідчує об'єктивну необхідність розвитку адекватної системи сільськогосподарського дорадництва, чого, на жаль, не дивлячись на кількарізові спроби, фактично досягнуто не було, хоча формально ця служба в Україні існує. На сьогодні, в умовах війни, актуальність вирішення проблеми зростає ще більше. Сільськогосподарське дорадництво визнано ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності європейського сільського господарства та забезпечення передачі знань із сільськогосподарської науки до сільськогосподарської практики. Сільськогосподарська дорадча система, що розвивається, має включати всі установи та організації, які відіграють важливу роль у розвитку села, функціонуючи в сільській місцевості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В.Г. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва. *Економіка АПК*. 2005. № 5. с. 53.
2. Агропромисловий сектор Львівщини тенденції розвитку сільського господарства Львівської області протягом 2010-2022 років. URL: <https://drive.google.com/file/d/1tK1N8JzUTIJzN786M0B5ss7FI0lFGu7x/view>
3. Бабенко М. Свинарство 2021 – програти не можна виграти. URL: <https://agronews.ua/news/stalo-vidomo-chomu-ukrainski-svynari-prohraiut-na-svitovomu-ryнку/> (дата звернення: 20.12.2023).
4. Бербер А. І. Аналіз ринку промислових кормів для непродуктивних тварин. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2019. № 2-3 (70-71). С. 189–197.
5. Березівський З. П. Обґрунтування нормативів виробничих витрат і мінімально допустимої продукції скотарства. *Економіка АПК*. 2003. № 3. С. 95-97.
6. Бондарська О. Глобальний ринок свинини. *Прибуткове свинарство*. 2015. № 4(28). С. 26–30.
7. Брик М.М. Сучасний стан та перспективи розвитку галузі тваринництва в Україні. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1649/6565656727> (дата звернення: 20.12.2023).
8. Боштан П.В., Стеньгач В.В., Корчинський Л.І. Ефективність інтенсифікації кормовиробництва. К. : Урожай, 2009. 40 с.
9. Вайн Л.І. Економічні проблеми науково-технічного прогресу у свинарстві. Кишинів: Штіінца, 1988. 215 с.
10. Витрати підприємств на виробництво продукції сільського господарства. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.12.2023).

11. Воскобійник Ю. П., Шпикуляк О.Г. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг). К.: ІАЕ, 2009. 250 с.
12. Воробйов Є.М. Економіка. Х. : Торсінг плюс, 2005. 400 с.
13. Виробництво промислової продукції за видами. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.12.2023)
14. Витрати підприємств на виробництво продукції сільського господарства. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.12.2023).
15. Засуха Т. Шляхи інтенсифікації тваринницької галузі. *Техніка АПК*. 2004. №4-5. С.6.
16. Економічна енциклопедія [у 3 т.]. / [за заг. ред. С.В. Мочерного]. К. : Академія, 2002. Т. 3. 850 с.
17. Іванченко М. М., Рубан Ю.Д. Годівля та утримання високопродуктивних корів. К. : Урожай, 2001. С.3.
18. Коваленко Ю.С. І.М. Зеліско, Охріменко І.В. Ситуаційні особливості аналізу економічної ефективності аграрних підприємств країни. *Агроінком*. 2007. № 1-2. С. 27.
19. Комарницька О. П. Проблемні аспекти розвитку галузі тваринництва та шляхи їх розв'язання. *Економіка АПК*. 2008. № 12. С. 23-27.
20. Конституція України : Закон України від 28. 06. 1996 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>.(дата звернення: 15.12.2023).
21. Кількість сільськогосподарських тварин. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
22. Манів З.О. Економіка підприємства: навч.посіб. / З. О. Манів, І.М. Луцький. К. : Знання, 2004.580с.
23. Мойса М. Я. Напрями збільшення виробництва тваринницької продукції. *Економіка АПК*. 2009. №10. с. 18-22.

24. Месель-Веселяк В.Я. Ефективність енергетичного забезпечення сільського господарства. *Економіка АПК*. 2009. № 2. С. 10-13.
25. Надворняк Я. М. Енергетична оцінка продукції кормовиробництва. *Економіка АПК*. 2000. № 9. с. 85-87.
26. Оприлюднено рейтинг найпотужніших свиного господарств. URL: <https://kurkul.com/news/32902-oprilyudneno-reyting-naypotujnishih-svinogospodarstv> (дата звернення: 20.12.2023).
27. Особливості селекційно-технологічних рішень та організаційних форм у сучасному свинарстві / В. М. Волощук, І. В. Хатько, О. І. Підтереба та ін. Свинарство. Міжвід. темат. наук. зб. Полтава, 2012. Вип. 61. С. 3–8.
28. Основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств у сільській місцевості. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.12.2023).
29. Орел В.М. Поняття та класифікація виробничих витрат в галузі свинарства. *Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Випуск 2. 2014. С. 292-297.
30. Попсуй В. Смако-ароматичні домішки для свиней: виправдана необхідність. Пропозиція. 2012. URL: <https://propozitsiya.com/ua/smako-aromaticzni-domishki-dlya-sviney-vipravdana-neobhidnist> (дата звернення: 20.12.2023).
31. Поваров Г. В., Поварова В. О. Годівля сільськогосподарських тварин : підручник. Суми: Університетська книга. 2019. 510 с.
32. Перебийніс В.І. Шляхи підвищення енергетичної ефективності тваринництва. *Економіка АПК*. 1999. № 7. С. 56-60.
33. Перспективи розвитку свинарства. URL: <https://meatnews.com.ua/articles/6153/perspektyvy-rozvytku-svynarstva/> (дата звернення: 15.12.2023).
34. Прядко В.В. Теоретико-методологічні аспекти ефективності сільськогосподарського виробництва. *Економіка АПК*. 2003 . № 10. С. 76.

35. Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення. Державна служба статистики України, 2023 [online]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
36. Сільське господарство Львівської області 2021 : стат. збірник. Головне управління статистики у Львівській області, 2022. 102 с. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2022/2021.pdf> (дата звернення: 20.12.2023).
37. Сільське господарство України 2022 : стат. зб. Державна служба статистики України [сайт]. Київ, 2023. 162 с. URL: www.ukrstat.gov.ua.
38. Секторальна стратегія свинарства 2020-2025. URL: <http://asu.pigua.info/userfiles/doc/%D0%A1%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%81%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%202020-2025.pdf> (дата звернення: 20.12.2023).
39. Сільське господарство України 2021: стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 220 с.
40. Сулима М. І. Економічна ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах. *Економіка АПК*. 2009. № 2. С. 88-91.
41. Статистичний щорічник Львівської області за 2021 рік. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2022/2021.pdf>
42. Технологічні інновації у свинарстві : монографія / В. Я. Лихач, А. В. Лихач. Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2020. 290 с.,
43. Тваринництво України 2021: стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 160 с.
44. Тенденції розвитку сільського господарства Львівської області протягом 2010-2022 років. URL: <https://drive.google.com/file/d/1tK1N8JzUTIJzN786M0B5ss7F10IFGu7x/view> (дата звернення: 16.12.2023).

45. Троцький О.І. Експорт української свинини: стан і перспективи. *Україна у міжнародних економічних відносинах ви умовах інтеграційних процесів: стан, виклики та перспективи розвитку: збірник тез VII Всеукраїнської студентської наук.-практ. конференції / за заг. ред. А. Линдюка, Р.Д. Федіва. Дубляни, 2023. 223 с.*

46. Шпичак О.М. Економічні механізми державного регулювання ринків сільськогосподарської продукції та їх проблеми. *Економіка АПК*. 2011. № 2. С. 150-154.

47. Шпичак О. М., Боднар О. В., Пашко С. О. Цінова ситуація на ринках продукції тваринництва в Україні. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 52 с

48. Тенденції розвитку сільського господарства Львівської області протягом 2010-2022 років. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1tK1N8JzUTIJzN786M0B5ss7Fl0lFGu7x/view>

(дата звернення: 16.12.2023).

49. Сільське господарство України за 2022 рік. URL: <https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2021/DP0420210201.pdf>

50. Jones G. E., Garforth C. (1997), The history, Development, and Future of Agricultural Extension, In B. E. Swanson, In: R. P. Bentz, A. J. Sotranko (eds.), Improving agricultural extension. A reference manual. Food and Agriculture Organization, Rome, s. 3-13.

51. Ommani A. R. (2011), Analyzing Efficiency of Agricultural Extension Programs by Participatory Rural Appraisal (PRA). *Journal of American Science*, 7(2), s. 54.

52. Parzonko A.J. (2016). Wybrane aspekty doradztwa rolniczego w Polsce. *Studia ekonomiczne i regionalne*. Nr. 9(3), s.121-131.

53. Rasz H., Stankiewicz D. (2004), Systemy doradztwa rolniczego w krajach Unii Europejskiej. Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Informacja nr 1049, Warszawa, s. 6-7